

Nordisk kultursamarbeid — forskning og kunnskapsbehov

Arbeidsseminar i regi av Nordisk ministerråd og Det
norske kulturdepartementet, nov. 2012

RED. NANNA LØKKA OG OLA K. BERGE

TF-rapport nr. 300

2013

Tittel: Nordisk kultursamarbeid— forskning og kunnskapsbehov
Undertittel: Arbeidsseminar i regi av Nordisk ministerråd og Det norske kulturdepartementet, nov. 2012
TF-rapport nr.: 300
Forfatter(e): Red. Nanna Løkka og Ola K. Berge
Dato: 11.2.2013
ISBN: 978-82-7401-511-1
ISSN: 1501-9918
Pris: 150,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Framsidedfoto: Nasjonalbiblioteket i Oslo
Prosjekt: Seminar om kulturpolitikkforskning i regi av Nordisk ministerråd
Prosjektnr.: 20120930
Prosjektleder: Ola K. Berge
Oppdragsgiver(e): Nordisk ministerråd og Det norske kulturdepartement

Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
Epost: post@tmforsk.no
www.telemarksforskning.no

Forord

Denne rapporten er utformet på bakgrunn av et arbeidsseminar om nordisk kultursamarbeid — forskning og kunnskapsbehov, som ble arrangert i Oslo i november 2012 av Det norske kulturdepartementet i samarbeid med Telemarksforskning. Norge hadde i 2012 formannskapet i Nordisk ministerråd (NMR) og tok i forbindelse med dette initiativ til å sette kulturforskning på den nordiske dagsorden. Seminaret i Oslo hadde, med utgangspunkt i NMRs nye strategi for det nordiske kultursamarbeidet, 2013-2020, som målsetning: 1) å forankre NMRs strategiske arbeid på kulturfeltet i nordisk kulturforskning, 2) å avdekke forskningsbehov knyttet til dette arbeidet, og 3) å etablere et langsiktig, godt samarbeidsklima mellom nordiske kunnskapsmiljøer og -aktører.

Under seminaret presenterte fem nordiske kulturforskere innlegg nettopp med utgangspunkt i de fem satsningsområdene i NMRs nye strategi for perioden 2013-2020: *Det bærekraftige Norden*, *Det interkulturelle Norden*, *Det kreative Norden*, *Det unge Norden* og *Det digitale Norden*. Ytterligere fem kulturforskere kommenterte innleggene og ledet plenumsdiskusjon i forbindelse med hvert tema. Til slutt møttes alle innledere og kommentatorer sammen med representanter for NMRs sekretariat og embedsmannskomite for kultur til paneldebatt. Seminaret ble innledet av Kjersti Stenseng, statssekretær ved Kulturdepartementet og Hanne Silje Hauge fra Nordforsk.

Rapporten er utformet med tilsvarende struktur som seminaret: Etter en kort innledning, presenteres de fem innleggene. Der vi har forskernes originalmanuskript, er det disse som står, der vi ikke har manuskriptene, står presentasjonene referert i et sammendrag. I noen tilfeller har vi tatt med spørsmål som fulgte hvert innlegg, enten gjennom kommentarer fra publikum eller fra de som hadde som oppgave å kommentere. Der vi presenterer originalmanus er dette tydelig gjort oppmerksom på. Til slutt følger en oppsummering, som tar utgangspunkt i paneldebatten og de spørsmålsstillingene og konklusjonene som fulgte denne.

Rapporten er utarbeidet av Ola K. Berge fra Telemarksforskning og Nanna Løkka fra Senter for kultur- og idrettsstudiar ved Høgskolen i Telemark/ Telemarksforskning.

Bø, 11. februar 2013

Ola K. Berge

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	5
1. Innledning.....	6
2. De fem innleggene.....	10
2.1 Det bærekraftige Norden.....	10
2.2 Det interkulturelle Norden	16
2.3 Det kreative Norden	23
2.4 Det unge Norden	29
2.5 Det digitale Norden.....	30
3. Paneldiskusjonen.....	40
Referanser	42

Sammendrag

De nordiske land er knyttet sammen gjennom tette historiske og kulturelle bånd, språklig nærhet, politisk samforstand og gjensidig arbeidsmobilitet. Disse landene har også langt på vei beslektede samfunnsstrukturer, slik at det gir mening om å snakke om en særskilt nordisk samfunnsmodell, av sentrale samfunnsforskere beskrevet som et ”sosialdemokratisk velferdsregime”. Også kulturpolitisk har de nordiske land mye felles: Man kan kanskje snakke om en særskilt ”nordisk kulturpolitisk modell”. Hvor står så den kulturpolitiske forskningen i en slik sammenheng? Selv om de nordiske forskningsmiljøene på dette feltet fortsatt er små og spredte, er det ingen tvil om at det har skjedd en rivende faglig utvikling innen kulturpolitisk forskning i Norden siden tidlig på 1990-tallet. Siden har imidlertid forskerne selv hatt hovedinitiativet når det gjelder institusjonalisering av kulturpolitisk forskning: Det er blitt etablert nye forskningstidsskrifter og forskningskonferanser; det er gjennomført en lang rekke forskningsprosjekter; en rekke bøker, rapporter og artikler er blitt publisert på nasjonalt, nordisk og internasjonalt nivå; mange unge forskere har tatt doktorgrad på feltet – og det er gjennomført en lang rekke oppdragsprosjekter for offentlige kulturmyndigheter og kulturinstitusjoner.

Dette er den overordnede konteksten for Nordisk ministerråds (NMR) strategiske arbeid på kulturfeltet. Norge hadde i 2012 formannskapet i Nordisk ministerråd (NMR) og tok i forbindelse med dette initiativ til å sette kulturforskning på den nordiske dagsorden. For å 1) forankre dette arbeidet i nordisk kulturforskning, 2) å avdekke forskningsbehov knyttet til dette arbeidet, samt 3) å etablere et langsiktig, godt samarbeidsklima mellom nordiske kunnskapsmiljøer og -aktører, arrangerte NMR et arbeidsseminar om nordisk kultursamarbeid — forskning og kunnskapsbehov i Oslo i november 2012. Teknisk arrangør var Det norske kulturdepartement i samarbeid med Telemarksforskning. Under seminaret presenterte fem nordiske kulturforskere innlegg med utgangspunkt i de fem satsningsområdene i NMRs nye strategi for perioden 2013-2020: *Det bærekraftige Norden*, *Det interkulturelle Norden*, *Det kreative Norden*, *Det unge Norden* og *Det digitale Norden*. Seminaret aktualiserte dessuten spørsmålet om det fins relevante nordiske forskningsmiljøer som kan skaffe fram og formidle kompetent kunnskap om slike og andre kulturpolitiske relevante spørsmål.

Hovedkonklusjonene som kom fram i seminaret kan oppsummeres som følger:

- Det må satses mer på fellesnordiske prosjekter, gjerne gjennom et eget forskningsprogram.
- Den forskningen som allerede foreligger bør systematiseres og sammenkoples.
- Forskningen må gjøres tilgjengelig.
- Det bør i større grad gjøres nytte av forskningen i politikken.

Relevante forskningsspørsmål man bør satse på er:

- Hva er nordisk kultur?
- På hvilke fronter er fellesnordisk kultur svak/ sterk i dagens samfunn?
- Hva er kulturens verdi?
- Hva investerer vi i når vi investerer i kultur?
- Hvilke ulike regionale kulturpolitiske modeller finnes i Norden?

1. Innledning

Per Mangset er professor i kultursosiologi ved Høgskolen i Telemark og innehar en 2. stilling som seniorforsker ved Telemarksforskning. Per.Mangset@hit.no.

Mangset var ikke til stede på seminaret, men har velvillig skrevet denne innledningen til rapporten.

Kulturpolitisk bakgrunn

De nordiske land er knyttet sammen gjennom tette historiske og kulturelle bånd, språklig nærhet, politisk samforstand og gjensidig arbeidsmobilitet. Disse landene har også langt på vei beslektede samfunnsstrukturer, slik at det gir mening om å snakke om en særskilt nordisk samfunnsmodell, av sentrale samfunnsforskere beskrevet som et ”sosialdemokratisk velferdsregime” (Esping-Andersen 1999). Også kulturpolitisk har de nordiske land mye felles: Man kan kanskje snakke om en særskilt ”nordisk kulturpolitisk modell” (Mangset 1995, Duelund 2003, Mangset et. al. 2008). Den nordiske kulturpolitikken preges blant annet av sterke velferdspolitiske mål, utpreget egalitære verdier, høyt offentlig støttenivå til kulturlivet, et sterkt institusjonisert kulturliv, velutbygde kunstnerpolitiske støtteordninger, sterke kunstnerorganisasjoner, (delvis) korporative relasjoner mellom kulturliv og offentlige myndigheter – og et relativt godt utbygd nettverk av lokale kulturadministrasjoner. En nordamerikansk forsker på feltet hevder således, med dårlig skjult beundring, at vi i Norden har en særskilt sosialdemokratisk kulturpolitisk modell, hvor kulturpolitikken ”guarantees access to national cultural treasures without the impediments of class, education, or place of habitation”; og hvor ”there is a broad interpretation of cultural activities that comprises popular entertainment, folk festivals, amateur sports, choral societies, and dancing schools – in effect a broad non-commercial cultural sector”; og til slutt hvor ”cultural figures and institutions are recognized as symbols of historical significance (as in Denmark and Sweden) or serve as vehicles for creation of national identity (as in Norway and Finland)” (Mulcahy 2001:4). Man kan for øvrig se organiseringen av statlig kulturpolitikk i de nordiske land som en blanding – eller et kompromiss – mellom to internasjonale idealtypiske modeller, den franske kulturministermodellen og den britiske armlengdesmodellen (Cummings/Katz 1987, Chartrand/McCaughey 1989): De nordiske land har tradisjoner for både å etablere a) et sterkt/ aktivt kulturdepartement (eventuelt et utdanningsdepartement med ansvar for kultursaker) og b) å delegerer betydelig ansvar til armlengdesorganer som fordeler støtte til ulike deler av kulturlivet (Statens kulturråd, Konstnärsnämnden, Norsk kulturråd, Centralkommissionen för konst med mer).

Mange av disse felles kulturpolitiske verdiene og strukturene i nordiske land preger også det *nordiske* kultursamarbeidet. Samtidig står kulturpolitikken i de nordiske land overfor noen typiske endringstendenser, utfordringer og dilemmaer, blant annet disse:

Det skjer en generell kulturell *globalisering*. Dermed utfordres også forestillingen om en felles nordisk kulturell identitet. Det gir seg ikke minst uttrykk i de nordiske språkenes utsatte stilling i forhold til engelsk – og i den svekkede gjensidige kjennskapen til de nordiske språk og nordiske kulturuttrykk (især blant ungdom).

Det stilles også oftere enn før spørsmål ved *legitimiteten* til den offentlige kulturstøtten: Har vi forsvarlige grunner til å opprettholde et høyt støttenivå til kulturlivet? Statlige myndigheter etter spør – som ledd i New Public Management (NPM) – i økende grad dokumentasjon på at midlene blir brukt på fornuftig vis. Man er dessuten stadig på jakt etter nye instrumentelle legitimeringer

av offentlig kulturstøtte, jf. kultur og næring, kultur og helse, kultur og stedsutvikling, med mer (jf. også begrepet ”nordisk nytte”) (Mangset/Røyseng 2009).

Myndighetenes ønske om *økt offentlig styring* med bruken av offentlige midler utfordrer samtidig *armlengdesprinsippet* (Mangset 2009): Ser vi en innsnevring av armlengdes avstand slik at kunstens autonomi svekkes? Fører på den andre siden svak politisk styring til at den folkelige kulturen og det kulturelle demokratiet svekkes?

Det skjer en kraftig *økning av rekrutteringen* til kunstneryrkene i de fleste land – også de nordiske, uten at etterspørselen på kunstmarkedene øker tilsvarende (Mangset 2004, Heian et. al. 2008). Samtidig viskes skillene mellom ulike *kunstfelt* delvis ut (jf. crossover).

Det blir fra flere hold uttrykt bekymring over overdreven *institusjonalisering* av utøvende kunstnerisk produksjon, det vil si at de byråkratisk/fordistiske sidene ved de store og tunge teatrene, orkestrene og operakompaniene bidrar til å hindre kunstnerisk kreativitet og produktivitet (Bjørkås 1998, Løyland/Ringstad 2002, Kleppe et. al. 2010).

Innenfor de utøvende kunstområdene skjer det likevel en tydelig dreining fra *institusjon* til *prosjekt*: Andelen frilansere blant utøvende kunstnere har økt dramatisk. Nye kunstneriske frigrupper dukker opp. Det har også skjedd en viss dreining fra *institusjonsstøtte* til *prosjektstøtte* innenfor kunststøttesystemet (jf. Langdalen et. al. 1999, Hylland et. al. 2010).

Den *korporative modellen* innenfor kunststøttesystemet – preget av kunstnerorganisasjonsoppnevnte medlemmer av kunstsakkyndige statlige komiteer – har vært under sterkt press i de siste tiårene. Modellen ble stort sett avvirket i Sverige på 1990-tallet (jf. Konstnärnsnämnden), men består fortsatt for en stor del i Norge (jf. Statens kunstnerstipend). Spørsmålet om politisk styring, armlengdes avstand og korporativ påvirkning innenfor kunststøttesystemet utgjør altså et kulturpolitisk dilemma med relevans både for nasjonal og nordisk kulturpolitikk (jf. Mangset 2009).

Det har vært sterk nedgang i oppslutningen om tradisjonelle *frivillige organisasjoner* i de nordiske land de siste tiårene. Organisasjoner med idealistisk/kritisk profil er blitt svekket, mer ad hoc-preget frivillig organisering rettet mot service og medlemsinteresser holder stand (Wollebæk et. al. 2008). Svekkelsen av organisasjonenes tradisjonelle demokratisk-kritiske rolle representerer også en utfordring for det nordiske kultursamarbeidet.

De nordiske land har tradisjonelt vært preget av høy grad av *kulturell homogenitet*. Økt innvandring har imidlertid satt homogeniteten på prøve de seinere årene: I alle de nordiske land oppstår det fra tid til annen kulturelle konflikter på bakgrunn av innvandringen. Noen innvandrergupper har dessuten systematiske lavere og/eller annerledes kulturaktivitetsmønster enn majoritetsbefolkningen (Mangset 2012). Dette skaper kulturpolitiske utfordringer, også for det nordiske kultursamarbeidet (Vassenden/Bergsgard 2011).

Nordisk kultursamarbeid

Selv om det nordiske kultursamarbeidet har dype historiske røtter, skjøt formaliseringen av samarbeidet først fart i de første etterkrigsårene, jf. etableringen av Nordisk Kulturkommission i 1946, Nordisk Råd i 1952 og Nordisk Kulturfond i 1967 (Duelund 2009). Med etableringen *Kulturavtalen* av 1972 ble det lagt et bedre grunnlag for igangsetting av felles nordiske kulturtiltak. Duelund (2009:11) peker på at man dermed kunne ta selvstendige beslutninger i Kulturministerrådet, og at det nordiske kultursamarbeidet fikk en ”længere snor til de nationale kulturministerier og den nationale kulturpolitikk”. Det var i tråd med den generelle nordiske kulturpolitiske tradisjonen når ansvaret for konkret fordeling av kulturmidler ble overlatt til nordiske fagkomiteer

med suveren beslutningsmyndighet, jf. litteratur, teater, musikk, billedkunst med mer. Men samtidig som man dermed sikret sakkyndig bedømmelse av søknader på en armlengdes avstand fra politiske myndigheter, bidro man til sektorisering av fordelingen av midler. Ifølge Duelund (2009) beveget utviklingen av det nordiske kultursamarbeidet seg utover 1980- og 90-tallet mot økt politisk toppstyring og detaljregulering. Han peker også på at innføringen av NPM-styring med økt vekt på ”resultatkontraktlig regulering av kulturlivets institusjoner” vant innpass i de nordiske land fra midten av 1990-tallet (ibid:19). Således ble det økt fokus på ”nordisk nytte”, herunder påvisning av påviselig positive effekter av det nordiske kultursamarbeidet (Duelund 2009, Lenartsson og Nolin 2008:91). Begreper som ”nordisk kompetanse” og ”konkurranseskraft/evne” ble framhevet. Effektivisering og resultatorientering sto i økende grad på dagsordenen. Samtidig ble armlengdesprinsippet – og balansen mellom politisk styring og kunstnerisk/kulturfaglig autonomi – utfordret. I en evaluering vi har gjort av en nokså fersk reform av det nordiske kultursamarbeidet (2007), konkluderte vi imidlertid med at armlengdesprinsippet ble godt ivaretatt: «Nyordningen etter 2007 har åpenbart i høy grad ivaretatt prinsippet om et armlengdes avstand mellom politiske prioriteringer og kunstnerisk autonomi» (Berge/Mangset 2011:69).

Kulturpolitisk forskning i Norden

Slike spørsmål står stadig på den nordiske kulturpolitiske dagsordenen. Tema for seminaret, og den etterfølgende rapporten, var/er «Nordisk kultursamarbeid – forskning og kunnskapsbehov». Under seminaret presenterte fem nordiske kulturforskere innlegg med utgangspunkt i de fem satsningsområdene i Nordisk ministerråds nye strategi for perioden 2013-2020: *Det bærekraftige Norden*, *Det interkulturelle Norden*, *Det kreative Norden*, *Det unge Norden* og *Det digitale Norden* (jf. tekstene i denne rapporten). Seminaret aktualiserte spørsmålet om det fins relevante nordiske forskningsmiljøer som kan skaffe fram og formidle kompetent kunnskap om slike og andre kulturpolitiske relevante spørsmål. Hvor står den kulturpolitiske forskningen i en slik sammenheng? Selv om de nordiske forskningsmiljøene på dette feltet fortsatt er små og spredte, er det ingen tvil om at det har skjedd en rivende faglig utvikling innen kulturpolitisk forskning i Norden siden tidlig på 1990-tallet. Carl Johan Kleberg (Sverige) og Johs Aanderaa (Norge) gjorde en tidlig pionerinnsats innenfor statlig kulturforvaltning for å fremme kulturpolitisk forskning og utredning i Norden. De etablerte også god kontakt med internasjonale – særlig franske – kulturforvaltningstiljøer for internasjonalt forskningssamarbeid. Siden 1990-tallet har imidlertid forskerne selv hatt hovedinitiativet når det gjelder institusjonalisering av kulturpolitisk forskning: Det er blitt etablert nye forskningstidsskrifter og forskningskonferanser; det er gjennomført en lang rekke forskningsprosjekter; en rekke bøker, rapporter og artikler er blitt publisert på nasjonalt, nordisk og internasjonalt nivå; mange unge forskere har tatt doktorgrad på feltet – og det er gjennomført en lang rekke oppdragsprosjekter for offentlige kulturmyndigheter og kulturinstitusjoner (Mangset 2010).

Det *nordiske* forskningssamarbeidet på feltet har særlig fått vind i seilene siden andre halvdel av 1990-tallet. Da ble det etablert et felles nordisk forskningstidsskrift – Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift – med basis ved Högskolan i Borås og med (norske) professor Geir Vestheim som gründer og første redaktør. Deretter redigerte først professor Jørn Langsted, Århus, deretter professor Anders Frenander, Borås, tidsskriftet – i samarbeid med nordiske redaksjonskomiteer. Siden 2000 har det også regelmessig blitt arrangert en felles nordisk konferanse for kulturpolitisk forskning, først i Bø (Norge) i 2000, så i Århus (Danmark) i 2003, i Borås (Sverige) 2005, i Bø (igjen) i 2007, i Jyväskylä (Finland) i 2009 og i Norrköping (Sverige) i 2011. Neste konferanse går av stabelen i København i august 2013.

Nordiske forskere på feltet hevder seg også godt internasjonalt. De har vært initiativtakere og/eller støttespillere for etablering av internasjonale nettverk, konferanser og tidsskrifter på forskningsfeltet. Nordiske forskere publiserer også ofte sammen internasjonalt (jf. to «nordiske» spesialnumre av *The International Journal of Cultural Policy*, ett i 2008 og ett i 2012).

Samarbeidsklimaet mellom de (fortsatt ofte små) nordiske forskningsmiljøene på feltet er godt. Det burde ligge til rette for fortsatt og utvidet forskningssamarbeid for å kaste ytterligere lys over strukturer og utfordringer i nordisk kulturpolitikk.

2. De fem innleggene

Arbeidsseminaret ble åpnet av Kjersti Stenseng, statssekretær i Kulturdepartementet. I sin velkomsthilsen la hun særlig vekt på hvordan Norden danner en enhet som det i mange sammenhenger vil være naturlig at står sammen om forskning. Stenseng fortsatte med å understreke at bevilgningene til kultur er doblet i Norge siden 2005. Derfor er det stadig viktigere å kunne måle effektene av disse investeringene. Det blir avgjørende å kunne avdekke kulturpolitikens konsekvenser. Kunnskap om effekten av kultur er langt på veg mangelfull. Kunnskap er nødvendig for å bedømme gjennomslagskraften i de ulike politiske kulturprogrammene. Stenseng la så vekt på at kunnskap må anvendes i politikk. Man må forholde seg aktivt til kunnskapen der den er relevant. De fem punktene i strategien sier noe om satsningsfeltet for nordisk kulturpolitikk, og dermed på hvilke felt man trenger mer kunnskap. Men hvordan kan man måle effekten av satsningen på ulike kulturfelt? Formålet med seminaret må være å komme nærmere en forståelse av hvordan de fem målene i den nye nordiske strategien for kultur kan nås ved å i økt grad anvende forskning. Hvor foreligger det forskning allerede? Hvor mangler det forskning? Hvordan kan forskningen i de nordiske landene bedre koordineres og sammenholdes? Hvordan kan forskning som allerede foreligger, utnyttes bedre?

Før de fem kulturforskerne tok fatt på sine drøftinger av NMRs fem satsningsområder, presenterte Hanne Silje Hauge fra NordForsk satsningsområdene til denne nordiske forskingsinstitusjonen. NordForsk har i dag tre særlige satsningsområder: Utdanningsforskning (undersøke de nordiske landenes statlige utdanningssystemer, måle er å gjøre utdanningen mer kunnskapsbasert), forskning om språk, kultur og kommunikasjon (kartlegge forskningsstatus og styrke miljøene, på sikt undersøke språk som uttrykk for felles identitet og levende kultur), forskning om Arktis. Av Hauges innlegg ble det tydelig at NordForsk pr i dag ikke har program som er særlig rettet mot kulturpolitikkforskning.

2.1 Det bærekraftige Norden

Katriina Soini er postdoktorand og forsker ved Institutt for samfunnsvitenskap og filosofi ved Universitetet i Jyväskylä. katriina.soini@jyu.fi

Soinis innlegg er gjengitt i form av hennes eget manuskript som er noe bearbeidet etter seminaret.

Hållbar utveckling och kultur i Norden. Innlegg ved Dr. Katriina Soini

Jag har fått som uppgift att behandla ämnet *Hållbar utveckling i de nordiska länderna*. Det är inget lätt ämne, eftersom alla tycks ha en uppfattning om vad hållbar utveckling betyder: det gör inte bara forskare och politiker utan också skolelever och reklam. Vad nytt kan man komma med? Ämnet är besvärligt också därför att det är så vitt och mångfasetterat. Vilken som helst åtgärd kan rättfärdigas med hållbar utveckling: Både kärnkraftens förespråkare och motståndare kan argumentera med hållbar utveckling. Allt ”det goda” är hållbart. Begreppets obestämthet är säkert ett av skälen till dess popularitet, men det finns en risk att hållbarhet förlorar sin vägledande betydelse såväl i politiskt beslutsfattande som i forskning. Slutligen, de flesta nordiska länderna mätt med indexet för hållbar utveckling placerar sig bland de 10 främsta av 151

(<http://www.ssfindex.com/results-2012/ranking-all-countries/>) . Det verkar som om saker och ting var i ordning hos oss beträffande hållbar utveckling, är det alltså onödigt att tala om det?

Säkerligen inte. Tvärtemot skulle jag vilja påstå att hållbar utveckling till följd av den senaste tidens ekonomiska och ekologiska kriser är ett allt viktigare begrepp också i Norden. Det behöver diskuteras för att diskussionen om utvecklingens målsättningar skall hållas vid liv och föras vidare, men för att komma vidare borde hållbar utveckling diskuteras med större exakthet. Även om tyngdpunkten för denna samling ligger på kulturella frågor kommer jag att betrakta hållbar utveckling och kulturens betydelse för den utifrån en ganska omfattande referensram. Till att börja med skall jag behandla kort om begreppet ”hållbar utveckling” och dess väsen. Därefter fokuserar jag på kulturens betydelse och roll i hållbar utveckling, och till slut om utmaningar som hållbar utveckling möter i Norden.

Såsom vi vet blev begreppet hållbar utveckling känt genom rapporten *Vår gemensamma framtid* av den s.k. Brundtlandskommissionen som tillsattes av FN:s miljö- och utvecklingskommitté (WCED). I rapporten presenterades den sedermera välkända definitionen om hållbar utveckling: ”*En hållbar utveckling tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.*” Definitionen poängterar vikten av att säkra tillräckliga naturtillgångar och möjligheter till ett gott liv för nuvarande och kommande generationer. De punkter som Brundtlands rapport innehåller var ingalunda nya eftersom många filosofer samt miljö- och samhällsforskare redan årtionden tidigare hade framlagt tankar i enlighet med idén om hållbar utveckling. Begreppet har dock haft en banbrytande betydelse genom att man nu både inom politik och vetenskap för första gången knöt miljöfrågor till samhällsfrågor och speciellt till ekonomisk tillväxt. Begreppet blev snabbt populärt, och det används i väldigt många olika sammanhang.

Vilka frågor skall man då ställa om hållbar utveckling?¹ Man kan fråga åtminstone följande: *Vad är det som skall vara hållbart?* Vanligtvis betraktas hållbar utveckling genom en ekonomisk, social/samhällelig och ekologisk dimension. Dessa dimensioner har presenterats med hjälp av olika mönster. Oftast anser man att ekologisk hållbarhet, naturens bärkraft bildar referensramarna för hållbar utveckling. Ekonomisk hållbarhet är förknippad med uppfyllandet av människors grundläggande behov och möjligheter till ekonomisk konkurrens. Frågorna om social hållbarhet anses kristallisera sig i människors välfärd och egna livsval som är beroende av naturens välfärd, ekonomisk tillväxt och dessas jämlika fördelning. I några mönster har under senare tid också kulturen framstått som en egen dimension. I dessa olika dimensioners skärningspunkt är utvecklingen hållbar. De olika dimensionerna anses vara förenade med varandra. Hållbar utveckling har jämförts med en fotboll med fyra ventiler: ekonomisk, social, ekologisk och kulturell. Var gång man öppnar en ventil påverkas helheten. I verkligheten kan målsättningarna stå i konflikt med varandra. Kan den ekonomiska tillväxt som den ökande folkmängden på jordklotet anses förutsätta vara ekologiskt hållbar i vilken som helst situation? Det är alltså till syvende och sist fråga om värden och värdesystem.

Den andra frågan lyder: *Varför skall utvecklingen vara hållbar?* Svaret på frågan är rättfärdighet. Utvecklingen skall vara rättfärdig inom generationerna och mellan dem. De nuvarande generationerna borde ha jämlika möjligheter att tillfredsställa sina behov, och de kommande generationerna borde ha likadana möjligheter till välfärd och till att tillfredsställa sina behov som

¹ Applied from Andrew Dobson, 1996. Environmental Sustainable: an analysis and a typology. Environmental Politics 5, 401-428.

de nuvarande har. Problemet är att människor har olika behov av välfärd och att vi inte kan veta vilka behov de kommande generationerna eller naturen har.

Hur uppnår man hållbarhet? Eftersom hållbarhet har många olika värden och målsättningar bestäms riktningen genom förhandlingar. Så vidgas hållbarhet till att omfatta samhälle, institutioner, och marknader, och den förenas med makt- och förvaltningsproblematik. *Vilka är de som berörs?* I sista hand berör hållbarhet naturen och människan, medborgaren och hans/hennes välfärd. Centrala frågor är på vems villkor man fattar beslut och vilka som kan delta i beslutsfattandet som gäller den egna utvecklingen. Här är det också viktigt att fråga på vilken nivå hållbar utveckling granskas: på lokal nivå, på ortsnivå, på nationell eller global nivå. På olika nivåer kan målsättningar och praxis vara i konflikt när det gäller hållbarhet. *I vilken mån skall "ohållbarhet" godtas?* Eftersom hållbar utveckling är något slags idealtillstånd måste det godtas att man inte alltid kan uppnå hållbarhet. Vad man då skall dra ner på? När kan utvecklingen vara ohållbar?

Hållbar utveckling och kultur

Kulturens roll och betydelse när det gäller målsättningarna för hållbar utveckling behandlades inte särskilt för sig i Brundtland-rapporten. Sedermera har relationerna mellan kultur och (hållbar) utveckling har blivit berörda i flera internationella och nationella konferenser och rapporter om hållbar utveckling och kultur. (Soini & Kangas 2011). Till exempel, i det nya nordiska programmet för hållbar utveckling som skall träda i kraft år 2013 nämns kulturen speciellt, i tillägg till de övriga tre pelarna: "Även kulturen har stor betydelse för de nordiska värderingarna. Det gäller till exempel val av livsstil, konsumtionsmönster, förhållande till naturen och acceptans för förändringsprocesser i samhället. Därför är det viktigt att inkludera kulturella frågor i arbetet för hållbar utveckling." (Nordisk Strategi för hållbar utveckling, 2012). Startandet av programmet *Agenda for Culture 21* år 2004 kan likaså betraktas som en intressant öppning utifrån synvinkeln för hållbar utveckling och kultur. Programmet initierades av UNESCO och kulturkommittén för Förenade städer och lokalförvaltningar (*Committee on Culture of United Cities and Local Governments*) som ett svar på den saknade kultursynvinkeln i Local Agenda 21 - programmet som antogs i Rio de Janeiro år 1992. I programmets arbetsrapport konstateras att kulturens roll i hållbar utveckling inte inskränker sig till enbart enskilda och lösryckta åtgärder för att främja ekologisk hållbarhet utan det handlar om ett införande av kulturen i vid bemärkelse i samhällspolitiken på lokal nivå. Enligt rapporten utgör kulturen "själen" för all hållbar utveckling. *Agenda 21 for Culture* strävade aktivt till att resa upp kulturen som den fjärde pelaren för hållbar utveckling på världskonferensen Rio +20 för hållbar utveckling.

Om man vill sammanfatta innehåll av dessa rapporter kan man säga att inom miljöpolitik och - forskning är den kulturella synvinkeln närmast förknippad med ursprungsfolkens roll och rättigheter när det gäller att trygga naturens mångfald. I kultursektorns rapporter och forskning talar man om kulturarvets, kreativitetens och den kulturella mångfaldens betydelse för hållbar utveckling: Förverkligandet av hållbar utveckling förutsätter kreativa lösningar, och kulturarvet ses som en inspirationskälla, identitetens byggmaterial och medel för social inklusion. (Soini & Kangas 2011).

Att kulturen träder fram inom hållbar utveckling har enligt min uppfattning flera olika skäl. (Soini & Kangas 2011). I miljöpolitiken och i den lokala utvecklingspolitiken har man upptäckt att program som stödjer sig på naturvetenskap, teknologi och ekonomi och som genomförts enligt uppifrån och ner-principen (top-down) inte så ofta har lett till önskad utveckling. Man har till exempel inte kunnat stoppa utarmningen av naturens mångfald. Å andra sidan har man börjat inse att det inte går att finna lösningar på dagens ekonomiska och miljöproblem om inte

människors beteendesätt dvs. *kulturen* ändras. Globaliseringen har ökat kulturella mångfaldighet och behov att förstå, vilket är det som borde vara hållbar i kulturen och vems kultur borde vara hållbar. Till och med kulturens större roll i hållbart utvecklingen kan ju förklaras med den så kallade kulturell uppslag (cultural turn) av miljö- och samfunnsvetenskap.

Även om man redan känner till kulturens betydelse för hållbar utveckling, har dess roll och betydelse knappast strukturerats systematiskt och vetenskapligt. Kulturen ingår ofta som en del i social uthållighet, människors välbefinnande samt i sociala och jämlikhetsrelaterade målsättningar. Socialt och kulturellt fortbestånd är förstås förknippade med varandra, (Chiu 2004; Wallace 2012) men kulturen för med sig också många nya dimensioner beträffande hållbar utveckling; kreativitetens betydelse, men också det kontextuella i tid och rum samt dynamiken i tid. Då både hållbar utveckling och kultur är så mångfasetterade begrepp, är relationen mellan kultur och utveckling mycket svår att strukturera (Heiskanen 1999), för att inte tala om att mäta kulturens betydelse för hållbar utveckling. Kulturens ”osynlighet” i hållbar utveckling kan också förklaras med att kulturen vänder blicken mot oss människor och mot våra sätt att bete oss: kulturen kan inte ”utlokaliseras” på samma sätt som miljöfrågor, ekonomi eller sociala välfärdsfrågor.

Min norska kollega Inger Birkeland och jag var medvetna om dessa kunskapsmässiga brister och begreppsmässiga utmaningar när vi gjorde en litteraturanalys om hur kulturell hållbarhet har behandlats i den vetenskapliga diskussionen: vi undersökte i vilka sammanhang och på vilket sätt begreppet ”cultural sustainability” har använts och vilka slags betydelser man har gett begreppet. I materialet kunde vi urskilja sju berättelselinjer (story lines) av vilka vi sedan bildade fyra ”kluster” som på olika nivåer skall strukturera kulturens roll i hållbar utveckling (Soini & Birkeland 2012).

Såsom vi hade förutsett förknippades kulturell hållbarhet oftast med kulturarvet och dess bevarande från generation till generation. När det gäller hållbarhet var man bekymrad över hur detta arv skall kunna föras vidare när globaliseringens inverkan blir starkare och den ekonomiska situationen allt hårdare. I berättelselinjen om den kulturella livskraften betonades däremot tanken om att bevara kulturkapitalet och att dela det genom medborgarnas delaktighet. Konst och kulturutbud ansågs ha en viktig roll när det gäller att överföra och tolka kulturarvet. Eftersom båda berättelselinjerna omfattade tanken att kulturen är kumulativ och bestående, kallade vi detta kluster konservativt.

I några undersökningar förstod man däremot kulturell hållbarhet genom ekonomin. Kulturen ansågs ha en instrumentell roll i utvecklingen och i synnerhet i den ekonomiska livskraften, i områdenas utveckling. I motsats till det tidigare nämnda hade man en mycket liberal hållning till kulturen samt dess bevarande och förnyande; man kunde vid behov lösgöra sig från kulturens tids- och lokalbundna anknytningar vid tillverkning av produkter för till exempel turismens och upplevelseindustrins behov. Denna berättelselinje bildade alltså ensam ett eget kluster där kulturen i första hand betraktas som resurs och medel för ekonomisk hållbarhet och där marknadskrafterna har en central roll när man skall uppnå hållbarhet.

Det tredje klustret kallade vi relativistiskt eftersom man där betraktade kulturell hållbarhet i situations- och lokalkontext och med stöd av en vid kulturdefinition. Till detta kluster hör berättelselinjer som å ena sidan betonar en mångfald av attityder och värden och å andra sidan lokalbunden utveckling och kulturella värden, samt i synnerhet erkännande av olika marginella gruppers kulturella rättigheter. Planering och beslutsfattande som möjliggör delaktighet sågs som en förutsättning för kulturellt acceptabel utveckling.

Det sista klustret skiljde sig klart från de övriga. I det ingick en ekologisk synvinkel, varför vi kallade det environmentalistiskt. En del av artiklarna betonade ett systembaserat tänkesätt; människan och det mänskliga beteendet är en del av ett vidare ekologiskt system och denna förening skall man ta hänsyn till i all verksamhet. Några artiklar gick ännu längre i sin behandling av kulturell hållbarhet: de ansåg att kulturell hållbarhet förutsätter en ändring i våra värden och beteendesätt mot mera ekologiska värden, som kulturell evolution, som ska främjas och starkas med hjälp av lärande mot ekosocial sivilisation.

Allt som allt visade vår undersökning att kulturen kan ges flera olika slags betydelser i samband med hållbar utveckling, och att den vetenskapliga debatten om kulturell hållbarhets väsen bara är i sin början. Det är viktigt att fortsätta undersöka relationerna mellan kultur och hållbar utveckling och konkretisera kulturens ställning i hållbar utveckling, så att kulturen kan synliggöras bättre i beslutsfattandet.

Vid Jyväskylä universitet har vi också undersökt vilken roll kulturen har i hållbar utveckling av landsbygden (Soini & Kangas 2011; Soini, Kivitalo & Kangas 2012). Liksom i de övriga nordiska länderna upplever landsbygden också i Finland en försvagning av traditionella näringar genom kraftig strukturförändring inom jordbruket, befolkningens åldrande och neddragning av tjänster. Samtidigt ser man landsbygdens resurser som en lösning på bl.a. klimatfrågor och producerandet av välfärdstjänster för människorna. Hur skall hållbar utveckling tryggas på landsbygden i en sådan situation och vilken betydelse har kulturen i det?

I undersökningen kom man fram till att kulturen har en viktig betydelse som medel för att uppnå ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet för landsbygden. Därtill framkom det i undersökningen att kulturen i sig hade många värden och man borde ta hand om deras hållbarhet. Till sådana värden hör bl.a. lokal ekologisk kunskap, glädje, välmående, ändamålsenlighet, enskild och lokal autonomi, fortbestånd, estetik, hälsa och livsenergi. Kulturen har å ena sidan verkligen en viktig betydelse som medel för att hållbar utveckling skall förverkligas på landsbygden både ekologiskt, ekonomiskt och socialt. Samtidigt skall man se till att kulturen i sig själv är hållbar, dvs. man skall ta vara på kulturens egenvärde.

Denna undersökning lyfte också fram många utmaningar som till stor del såg ut att kristallisera sig i den normativa naturen av hållbar utveckling. För det första ser man ofta hållbar utveckling som "lokal" utveckling, vilket också kom fram i vår undersökning av litteratur. "Global" utveckling ses ofta som ett hot mot hållbar utveckling lokalt. Vår undersökning visade dock att en stark lokal identitet och ett försvarande av det lokala i värsta fall kan leda till exempelvis ett utestängande av nya medlemmar och ny kultur och möjliggör inte "hållbar" förnyelse av kulturen. Lokalt hållbar ekologisk utveckling stödjer inte nödvändigtvis ekologisk eller social utveckling i global skala.

Också relationen mellan det bestående och förändringen visade sig stå i konflikt med varandra i landsbygdens utveckling. Ofta anses hållbar utveckling på landsbygden ha fortbestånd som utgångspunkt; det "långvariga" och "obrutna". De ekologiska processernas funktionsförmåga på lång sikt skall tryggas men också det kulturella kapitalets fortbestånd och förnybarhet. Det framgick dock i undersökningen att i några fall kunde vissa avbrott, brytningar, vara en förutsättning för fortbeståndet. I några fall var det till exempel nödvändigt att avstå från traditioner för att kunna förnya sig.

Hållbarhet förenas ofta med mångfaldsvärde. Mångfald anses upprätthålla ekologisk hållbarhet, och på samma sätt anses den stödjande kulturell hållbarhet. Men också stöd till mångfald kan orsaka

konflikter inom den lokala kulturen. Detta syns till exempel i mångfaldiga förhållanden till naturen, vilket kan orsaka lokala konflikter när det gäller hållbart bruk av naturtillgångarna.

Slutligen: centrala begrepp när det gäller hållbar utveckling är skyldigheter och rättigheter. Också detta är lite problematiskt, då framhävandet av de enskildas och samfundens rättigheter i några fall kan leda till negligerande av ekologiska och sociala skyldigheter och ansvar eller till att några andras rättigheter blir kränkta. Så behöver det dock nödvändigtvis inte vara.

Dessa fyra dimensioner, som beträffande landsbygdens kulturella hållbarhet verkar vara i en viss konflikt, visar att vi behöver mera forskning och diskussion om normativa målsättningar och praxis för hållbar utveckling.

Hållbar utveckling – en nordisk synvinkel

Hållbar utveckling har naturligtvis behandlats på många nordiska möten, i rapporter och undersökningar. I den nya strategin för hållbar utveckling i Norden framställs livskraftiga ekosystem, ett förändrat klimat, hållbart nyttjande av jordens resurser, den nordiska välfärdsmodellen och utbildning, forskning och innovation som tyngdpunkter. I det följande reflekterar jag något över dessa tyngdpunkter med utgångspunkt i det som jag har framställt tidigare.

Nordisk natur och nordiska naturtillgångar som baserar sig på *livskraftiga ekosystem* kommer att ha en allt viktigare lokal men också global betydelse i framtiden, då naturtillgångarna på den globala nivån börjar ta slut eller blir oanvändbara. Vi har ett ansvar för deras lokala bevarande, beskyddande och hållbara användning. Det är också viktigt att notera att man skall fästa uppmärksamhet vid inte bara *hållbara nyttjande av jordens resurser* användning produktionsätt utan också hur vi kan konsumera på ett hållbart sätt. Vi som bor i Norden har ett speciellt förhållande till naturen. De flesta av oss har haft en möjlighet att leva nära naturen, vilket är en stor rikedom och har på många sätt påverkat vår identitet. Å andra sidan har det, att vi inte nödvändigtvis har kunnat uppskatta den tillräckligt, lärt oss att utnyttja den slösaktigt. Även om vi, mätt med många mått, är mönsterländer i hållbar utveckling lämnar vi också ett stort ekologiskt fotspår. Den senaste tidens forskning visar också att vi känner naturen allt sämre.

Klimatförändring förutsätter anpassning och förberedelse till ändrade förhållanden. Men det är viktigt att förstå att klimatförändring inte bara är en ekologisk fråga utan den påverkar alla livsbetingelser. Många utmaningar är förknippade med att tygla klimatförändringen, och detsamma gäller hållbart utnyttjande av naturtillgångar både ekonomiskt, ekologiskt och kulturellt: med hjälp av teknologi och vetenskap kan man finna ekonomiskt och ekologiskt hållbara lösningar, men de är inte tillräckliga. Vi behöver sociala innovationer och förändrad kultur. I det har konsten och kulturen en viktig uppgift.

Såsom det konstateras i strategin har den *nordiska välfärdsmodellen* skapat grunden till en socialt och kulturellt hållbar utveckling: till ett jämlikt stödjande av människors psykiska och fysiska välbefinnande. Välfärden hotas av befolkningsutvecklingen (åldrande, kulturell mångfald, kortare arbetskarriärer) och den ekonomiska situationen: hur skall man i framtiden trygga tjänster för vilkas producerande den offentliga sektorn har spelat en central roll? Om den offentliga sektorns roll i tryggheten av hållbar välfärd försvagas, vad sker då med hållbarheten? Har vi ett sådant socialt och kulturellt kapital att hållbarhet kan grundas på det i framtiden?

Utbildning, forskning och innovativ verksamhet har redan tidigare nämnts när det gäller att uppnå andra hållbarhetsmål. Därför skall man ta väl vara på detta kapital och dess förnyande och utvecklande. Här är det viktigt att ha i åtanke olika kunskapsstyper och kunnande som är förenade

med hållbar utveckling: tyst kunskap samt kunskap som baserar sig på erfarenheter, som också borde ingå i de nya innovationerna.

Till slut är det viktigt att framhäva att de olika dimensionerna av hållbar utveckling är förknippade med varandra i allt i det praktiska vardagslivet. Här gömmer sig en av de största utmaningarna för hållbar utveckling: sektorbaserad politik kan vara till och med ett av de största hindren för hållbar utveckling, då olika sektorerers hållbarhetsmål går i olika riktningar. Jag anser, att kulturen kunna erbjuda en sådan synvinkel som integrerar olika sektorer och vetenskapsgrenar i hållbar utveckling.

Sammanfattning

Hållbar utveckling är två vackra ord som används i mycket varierande sammanhang. I mitt framförande har jag försökt presentera några mer kritiska iakttagelser om allt som man måste ta hänsyn till när man talar om hållbar utveckling. Det behövs både empirisk forskning och forskning på systemnivå samt exempel på vad hållbarhet betyder i olika sammanhang. Hur kan olika målsättningar för hållbar utveckling sammanfogas? Ur vems synvinkel eller på vems bekostnad skall hållbarhet i olika fall befrämjas? Vad är det som skall vara hållbart i utvecklingen om och när det sker utveckling?

Hittills har kulturen spelat en alltför beskedlig roll när det gäller forskning och politik i samband med hållbar utveckling. Därför är det fint att kulturen omnämns i det nya nordiska programmet för hållbar utveckling. Kultursynvinkeln skall förstärkas genom forskning så att den kan förstås på ett mera omfattande sätt i politiken som gäller hållbar utveckling. Kulturen har mycket att ge både miljö-, ekonomisk- och samhällspolitik. Å andra sidan skulle kulturpolitiken kunna mer modigt ta med de ekologiska målen för hållbar utveckling särskilt på sin egen agenda.

I Norden hållbar utveckling har baserat sig på ett starkt förhållande till naturen och nordisk välfärdsmodell. När det gäller hållbar utveckling är de nordiska länderna i många fall föregångare och vi kan exportera vårt kunnande till andra. Å andra sidan kan man fråga vad vi kan lära oss av andra kulturer och områden till exempel beträffande tillvägagångssätten inom hållbar utveckling och hur vi borde ta vara på vårt sociala och kulturella kapital för att vår samhällsutveckling också i framtiden skall följa en hållbar väg.

Spørsmål/ kommentarer

Er det en fellesnordisk politisk diskurs knyttet til dette feltet?
Er denne akademiske retningen mer ideologisk enn teoretisk?

2.2 Det interkulturelle Norden

Antti-Ville Kärjä er forsker ved universitetet i Turku, der han jobber på prosjektet «Popular music in postcolonial Finland», han er også adjunct professor (docent) ved Universitetet i Helsingfors innen feltet populærmusikkstudier.

Kärjäs innlegg er gjengitt i form av hans eget manuskript.

”Det interkulturella Norden”. Innlegg ved Dr. Antti-Ville Kärjä

Förra veckan, när jag skrapade mig i huvudet och funderade över vad jag borde säga i dag, bad jag en kollega under vår gemensamma lunch sammanfatta ”det interkulturella Nordens” dimensioner och utmaningar i ett par meningar. I vanliga fall brukar vi luncha på en halv timme, men nu räckte det dubbelt så länge, och i stället för ett klart slutresultat kom vi till nya frågor. Vi pratade bland annat om några filmregissörer som skördat artistiska lagrar, om vikinga- och andra myter som utnyttjats inom metalmusik, om sambandet mellan internationellt erkända detektivromaner och det fredliga välfärdssamhället, och om så kallad immigrationskritik som inte alltid är så fredlig. Allt som oftast kretsade diskussionen ändå tillbaka till att vad som avses med ”det interkulturella Norden” långt beror på vad man menar med ”Norden” å ena sidan, och med ”kultur” å andra sidan.

Man kan fråga sig i vilken utstreckning Norden enbart är en institution inom den offentliga sektorn och hur långt den vardagliga identitetspolitiska diskussionen alltid är underordnad den nationella formen av samhörighet. I en antologi om den Nordiska kulturmodellen från ungefär tio år sedan svarar Peter Duelund och Gitte Pedersen (2003: 268) med att föreslå att man i stället för ”en helgjuten nordisk kultur” borde tala om ”en konstitutionell gemenskap”. Man kan kanske säga att det finns många nordiska gemenskaper inom den offentliga sektorn, men ändå är det den egna nationaliteten som är viktigast på sportplaner och i vitsar. På här sättet flaggar man för sitt hemland dagligen, såsom socialpsykolog Michael Billig (1995) har påstått i sin analys om banal nationalism.

Sport, vitsar och särskilt sportvitsar i all ära, allvarligt talat kan Nordens identitetpolitisk tjusning långt vara en fråga om relativitet. I globalisationsdiskussionen efter kalla kriget har man betonat att den nationella identiteten både framhävts mer än förr och brutits ned av olika regionala identiteter som en följd av att de globala strömningarna har förstärkts. Till exempel i Finland utgavs under den senare hälften av 1990-talet, med andra ord lite liksom av en slump i EU-medlemskapets kölvatten, åtskilliga dialektupplagor av välkända seriealbum. Det är helt möjligt att följa Asterix äventyr på savolaxiska eller karelska. I Armorica eller dagens Bretagne är de här dialekterna knappast nyttiga, och orden Savolax och Karelen är antagligen helt obegripliga, för att inte tala om deras geopolitiska innehåll. I Mellaneuropa kan begreppet nordisk identitet däremot ha någon förklaringskraft, och kanske först när nordbor reser utanför Norden upplever de något slags inbördes gemenskap. För ett drygt år sedan bodde jag en tid i Auckland i Nya Zeeland, där jag studerade det lokala finska samfundet där. Aucklandsfinnarna har haft sin egen förening redan i 35 år, men före det ingick de i den bredare skandinaviska föreningsverksamheten. Men även på sistone, i synnerhet när man saknat manliga dansare, har Finlandsklubbens folkdansansvariga ringt särskilt till det danska klubbhuset...

I övermorgon skall jag däremot träffa en rad kolleger i Roskilde på en konferens som organiseras av IASPM-Norden, dvs. den internationella populärmusikforskarföreningens nordiska bransch. Branchen är förstås i sig en indikation på Nordens institutionella karaktär, vilket förstärks genom att man på branchens möten oftast talar engelska – utan tvivel för att det oftast finns många utomnordiska deltagare på symposierna, och kanske också för att så många av branschens skandinaviska medlemmar ännu är i början av sina studier i det finska språket. Å andra sidan är det jämligt att ingen använder sitt modersmål – fastän det kan leda till tämligen excentriska formuleringar.

Frågan om nordisk identitet eller behovet av att diskutera om den existerar är ingenting nytt. Några år sedan när jag i samband med min avhandling dryftade över finskhet i samband med nordiskhet stötte jag på småskriften Norden har noe å bidra med (Mikkelsen & Sørensen 2004),

publicerad av Nordiska ministerrådet och inriktad på utbildning på andra nivå. I dess inledningskapitel "Nordisk identitet og resten af verden" framhållas likheterna mellan de nordiska samhällena, deras väsentliga skillnader från övriga världen, deras gemensamma historia och kulturarv, och likheten mellan de nordiska språken – visserligen med undantag av finska, färöiska, isländska och Grönlands inuitiska. Kapitlets tidigaste exempel om officiellt nordiskt samarbete är Kalmarunionen från 1397 till 1521. De följande nästan 300 åren sammanfattas med en hänvisning om krig grejade av danska och svenska monarker – vilket ju är en ganska besynnerlig samarbetsform. (Se Mikkelsen & Sørensen 2004: 10–11, 13.)

I bokens inledningskapitel skapas en bild av att den samnordiska identiteten stöder sig på strukturella faktorer: på parlamentarisk demokrati, välfärdsstatstanken och ett vidsträckt samarbete. Om "den språkliga gemenskapen" konstaterar författarna själva att en fjärdedel av nordborna står utanför den. (Mikkelsen & Sørensen 2004: 11–15.) Summan av kardedumman är att "den nordiska identiteten" bygger på ett cirkelbevis: "nordiskhet" hänger samman med olika samarbetsformer, som å sin sida hänger samman med en ospecificerad gemensam "nordisk" identitet. Exempel som Sannfinländarna (rp), sportplaner, Asterix, finnar i Auckland, IASPM-Norden och skriften Norden har noe å bidra med bevisar att Norden är allt annat än en entydig enhet. Därför borde den inte behandlas förenklat eller som en självklarhet. "Det interkulturella Nordens" mångsidighet och flertydighet stiger i potens när man tar med begreppet kultur. Till följd av detta baseras resten av mitt inlägg på tre sakhelheter som är fast sammanlänkade med varandra. Den första gäller att ifrågasätta begreppet "kultur", vilket utmynnar rakt i den andra, nämligen frågan om det mångkulturella Norden. Den här leder i sin tur till frågor om Nordens position i en bredare postkolonial kontext.

Att ifrågasätta kultur

I kärnan av all forskning ligger en strävan att åstadkomma ny kunskap genom att ifrågasätta gamla sanningar. Därför måste en kulturforskare ständigt fråga: vad är "kultur" och hur vet man det? Det här är ingen ny tanke, men det oaktat tar man ofta begreppet "kultur" som en självklarhet både i vetenskap och till vardags. Som en följd av det här slutar samtalet ofta med kommentaren "men det där är inte vad jag menar med kultur". Jag minns en präst, för femton år sedan, som blev väldigt överraskad när jag berättade henne att jag som kulturforskare var intressad av populärkultur.

Den brittiska kulturforskaren Raymond Williams (1983: 87, 91) konstaterar även att ordet "kultur" är speciellt invecklat och mångtydigt av två anledningar. Å ena sidan har det använts sedan 1500talet på olika sätt i flera olika europeiska språk, å andra sidan har det fått olika innebörder i olika sammanhang. Inom kulturforskning syftar "kultur" på meningsutveckling och symbolsystem. Enligt Williams (1983: 90) används begreppet i allmänhet på tre olika sätt: för det första då man avser en intellektuell, spirituell och estetisk utveckling, för det andra då man syftar på en hel livsstil som är utmärkande för en viss nation, period, grupp eller hela mänskligheten, och slutligen då man talar om ett verk och en praxis som resultatet av intellektuell och framför allt konstnärlig aktivitet.

En annan brittisk kulturforskare, den jamaikanskfödde Stuart Hall (1999: 19), länkar i sin tur "kultur" med uppfattningar om etniska, rasliga, språkliga, religiösa och framför allt nationella skillnader. I det här fallet utgår man från att en kultur – eller snarare alla kulturer – är lika klart avgränsade som nationalstaterna. Då glömmar man dock lätt att riksgränser alltid kan omförhandlas. De nordiska ländernas historia är ett klart bevis på det här, och gränsdragningens komplexitet kommer också fram i dagens Karelen, Tornedalen, Åland och Öresund, och inte minst Sameland. Om kulturens gränser sammanfaller med riksgränser är dessa områden

interkulturella från första början. Men så till exempel samisk identitet definieras som något i mellan av kulturer snarare än sin egen kultur, och det skulle vara närmast en ny form av det bildande förtrycket som riktat mot urinvånarna.

Hall (1999: 48–51) understryker att uppfattningen om nationella kulturer grundar sig på berättelser om händelser, symboler och ritualer, som är viktiga för den nationella gemenskapen. Dessa berättelser återskapas i historieskrivning, litteratur och andra medier. Den nationella kulturen representeras upprepade gånger som en ursprunglig, oföränderlig och evig gemenskap, vilken går ihop också med tanken om ett rent, ursprungligt folk. I det här sammanhanget är de så kallade nationaleposen väldigt viktiga, vilket inte är främmande i Norden heller: isländarna och norrmännen har sin Edda, finländarna sin Kalevala. Speciellt Kalevalas uppkomsthistoria avslöjar eposens oåterkalleligt politiska särdrag. Kalevala sammanställdes och bearbetades, inte bara insamlades, av folkdiktsforskaren Elias Lönnrot. Enligt folklorist Pertti Anttonen (2008) handlade utgivningen av eposet inte bara om forntida poesi eller ”historiska förebilder” utan den blev också ”en fråga om kulturellt ägande”. Mot slutet av 1800-talet blev Kalevala en stöttepelare för fennomansk nationalism, inom vilken man strävade att bevisa att även finnar hade en nation, en historia, en modernitet och den kulturella förmågan att producera högstående social symbolik – alltså konst.

Hall (1999: 50) associerar en sådan kulturell-socialpolitisk aktivitet med begreppet ”skapandet av traditioner”, som historikerna Eric Hobsbawm och Terence Ranger (1983) har introducerat. Hall (1999: 50) påpekar att ”med uppdiktade traditioner blir historiska förväxlingar och katastrofer förståeliga eftersom de förvandlar oredan till ’ett samhälle’ [--] och katastrofer till segrar”. Det här betyder att historiska berättelser om nationell kultur bör uppfattas som nuets politiska gester och gärningar i stället för neutrala redovisningar om en nations eller en ”kulturs” förgångna.

All denna flertydighet och politik betyder inte att begreppet ”kultur” inte skulle användas eller att det skulle upplevas oanvändbart. För forskningen är det inte särskilt intressant att fundera vilken definition som är ”riktigare” eller ”bättre” än andra för det leder bara till akademisk arrogans, inte till dialog mellan olika sektorer. För en kulturforskare är det intressantare att dryfta hur och för vilket ändamål begreppet används och hurudana spänningar, olägenheter eller motstridigheter olika användningar leder till.

Men nu skall vi övergå från teori till praktik och låta djävulen läsa bibeln en stund. Om problematiken kring begreppet ”kultur” står i centrum för frågor om ”det interkulturella Norden”, för om det inte finns klarhet om saker under behandling finns den inte heller om deras interaktion eller mellanrum. För att möta ”det interkulturella Nordens” utmaningar och mål, tog jag itu med Ministerråds förslag till strategin för nordiskt kultursamarbete under åren 2013–2020, som jag fick bifogad med inledningsinstruktionerna. I förslaget förekommer ordet ”kultur” allt som allt 80 gånger, men ingenstans definieras det entydigt. Ordet används flera gånger i frasen ”kunst och kultur” och i formen ”kulturuttryck”. Enligt förslaget är det till exempel viktigt, ”at tilgangen til et mangfold av kunst- og kulturopplevelser er god og at alle har muligheter til å uttrykke seg gjennom kunst og kultur” (sidan 2).

Kvantifiering av konst- och kulturopplevelser och instrumentaliseringen av kultur till ett uttrycksredskap skvallrar om en kulturoppfattning motsvarande de intellektuella och konstnärliga verken och praxisen i Raymond Williams tredelning. Denna slags uppfattning backas upp även på Kulturkontakt Nord's webbplats där ”professionella kulturoperatörer och konstnärer” kontrasteras med ”amatörkultur- och frivilligsektorn” (Kulturkontakt Nord 2012). Inte heller från Kulturkontakt's webbsidor kunde jag hitta en egentlig definition på begreppet ”kultur”.

I strategiförslaget för kultursamarbete, i delen om uttryckligen ”det interkulturella Norden”, finns det vid sidan av den konstbetonade singulära kulturuppfattningen också en plural möjlighet. Genom ett citat från en av UNESCO:s konventioner framhävs ”ulike kulturers existens”. I delen poängteras ytterligare främjandet av den nordiska språkförståelsen eftersom ”[d]en styrker både integreringen av fremmede kulturer og opplevelsen av nordisk kultur.” (Sidan 3.) Med andra ord skiljer man främmande kulturer från den nordiska kulturen på ett sätt som motsvarar en hel livsstil i Williams indelning. Det är också beaktansvärt att en singulär ”nordisk kultur” signalerar likformiga hävder och former av meningsutveckling som skulle vara kännetecknande för hela Norden. Även dessa hävder och formerna förblir ospecificerade.

Det mångkulturella Norden

Men kanske är jag en onödigt djävulsk läsare, för jag märkte till min överraskning att i den slutliga strategin finns det inga omnämningar om nordisk eller främmande kulturer (se MR-K 02/12). Ändringen mellan förslaget och den officiella strategin är dock särskilt intressant i förhållande till att ifrågasätta kultur och till begreppets mångtydighet, eftersom den blottar problem om att fastslå både den nordiska identitet och det kulturella främmande. Dessa problem sammanhänger organiskt med debatten om kulturella mångfalden och samhörande reaktioner – som fått även ytterst våldsamma former inte så länge sen och inte så länge bort härifrån. Och det är inte bara att det vore högerextremister som anfaller andra: på söndag läste jag från Helsingfors dagblad om ett gatuslagsmål mellan nynazister och vänsterextremister här i centrala Oslo.

I den offentliga diskussionen förknippas kulturella mångfalden oupplösligt med immigration och olika ”fjärran” seder och konstformer som framkommer i takt med den. Man alltså antar att människor som kommer utifrån vissa riksgränser representerar olika kulturer, som för sin del antas klart avgränsade och annorlunda än det respektiva rikets nationell kultur. För den Pakistanfödd brittiska sociologen Tariq Modood (2007: 2) en sådan mångkulturuppfattning är ”snäv”, varemot en bredare uppfattning har avseende på allmänna relationer mellan människosamfund och i synnerhet minoriteternas ställning. I stället av kulturer med klara gränser betonar Modood (2007: 39–41) att man skulle erkänna och respektera mera mångskiftande kulturella skillnader för att komma till en konstruktiv debatt om kulturella mångfalden.

Den indisk-kenyansk-brittiska sociologen Ali Rattansi (2011: 9–10) påpekar emellertid att med anledning av historiska orsaker samhörande med immigration från förra kolonier till västländerna, ”mångkulturalism” är ett grundligen rasialiserat uttryck och fenomen. Det har blivit en eufemism för ”mångetnicitet” eller ”mångraslighet”, om vilka särskilt den senare är väldigt problematiskt i Europa både historiskt och politiskt. I alla fall, begreppet ”mångkultur” gäller företrädesvis etniska, nationella och religiösa skillnader (se Lundberg m.fl 2000: 36; Huttunen m.fl 2005: 9; Sakaranaho 2008: 11). Som en del av ett statpolitisk förvaltningssystem berör mångkultur typiskt ”etniska minoritetsgrupper”. Men också här, påstår Rattansi (2011: 12–13), bör man ta i beaktande att sådana grupper bestäms på åtskilliga olika sätt på grund av deras historiska faser och nyvarande krav. I detta sammanhang kan man skilja åtminstone invandrarminoriteter, ”substatliga nationella minoriteter” och urinvånarna från varandra. Det finns rikligt med exempel om alla dessa i Norden. Den snäva mångkulturuppfattningen är riskabel just därför att den inte beaktar varken nuvarande eller förlidna staternas kulturella mångfalden. Till stor del är frågan också om statliga förvaltningssätt och politiska riktlinjer, eftersom alla suveräna stater är ansvariga för sina egna ekonomiska och ideologiska resurser och hur dom skall användas i relation till mångkulturalism. Om man vill, på grund av förvaltningsbeslut kan man ordna olika stater enligt deras ”mångkulturpolitisk” styrka. Det här smickrar nog inte Västeuropa, inklusive Norden, eftersom av europeiska länder bara Belgien, Nederländerna,

Storbritannien och Sverige får vitsordet ”måttlig” i detta betyg, alla andra får ”klen”. (Rattansi 2011: 16–17.)

Situationen är alltså inte speciellt lovande för ”det interkulturella Norden”. I förra åren har härutöver skillnader mellan både ekonomiska och ideologiska extremer blivit enbart radikalare, vilket är inte heller gynnsamt för ett kulturellt uttryck som är obekymrat över nationella gränser. Då kapitalisten försöker gallra konkurrensen i marknaden, strävar nationalisterna efter att utvisa ur landet alla som med sitt uttryck eller yttre kränkar patriotism eller ”den sunda nationalstoltheten”, för att citera det politiska partiet Sannfinländarna (Perus 2011: 8–9). Och liksom vi alla troligen och även hoppeligen vet, i dessa försök är ordet inte det enda vapnet. Fängslande nog i detta sammanhang vore det möjligt att undra till vilken grad beror ”det interkulturella Norden” samtidigt på överkommersiell amerikanisation och dess kritik.

Immigration betyder alltid också emigration. Den här dynamiken kan granskas medelst begreppet ”diaspora”. En asiatisk-brittiska sociolog till, nämligen Avtar Brah (2007: 73–74, 98) konstaterar att en diaspora består å ena sidan av resan bort ens hemort och å andra sidan av att fatta postonågonstans annat. Enligt henne, varje diasporan utgör också ett ”diasporarum”, var invandrarna och deras avkomma bor jämsides med dem som kallas ursprungliga. Tina K. Ramnarine (2007: 2, 7), en indisk-finsk-brittiska musiknolog, skriver om detsamma när hon yttrar att frågor om diaspora gäller inte endast invandring utan framför allt hur relationer mellan olika grupper blir vardagliga och hur detta påverkar kulturella uttryck och praxis. Därför kan diasporakollektiv och -rum anses som särdeles fruktbara ”interkulturella” mötesplatser. Med andra ord vore det nyttigt för ”det interkulturella Norden” att fästa noga avseende vid hur man skapar och definierar både nationella eller etniska och nordiska identiteter på nytt i olika diasporarum. Att tala om nordiska identiteter i plural är inget stavfel, för att det är betydligt mer konstruktiv – och lättare – att tala och skriva om olika nordiskheter i stället av en enda enhetlighet.

Det postkoloniella Norden: borealism

Mångkulturalism, den globala kapitalismen, ”den sunda nationalstoltheten” och diasporarummen gäller förstås inte bara Norden. De alla representerar dimensioner av den så kallade postkoloniella världen. Den finska socialantropologen Ulla Vuorela (1999: 16) uppfattar postkolonialism i allmänhet som ”kolonialismens eftertillstånd, i vilket många av de strukturerna och processerna som alstrats under kolonialväldet fortfarande har inverkan och förnyar sig”. Man kan alltså påstå att fastän de formella kolonialregimerna har gradvis avvecklats efter andra världskriget, lever människor i en postkoloniella värld oberoende av sin nationalitet.

Frågan om ”det postkoloniella Norden” är dock speciell och jämförelsen till exempel med Storbritannien eller Indien ofrånkomligen besvärlig. I stället av kolonier i fjärran södern eller östern har Nordens inre strider och i synnerhet tvisten om herradömen av Östersjön varit betydande i detta sammanhang. Därutöver har kolonialt tänkande varit inflytelserika även i Europas nordöstra hörn, och detta har lett till tydlig rasism mot urinvånarna och andra etniska minoriteter. De finska kulturforskare Mikko Lehtonen och Olli Löytty (2007: 110–112) förtätar detta till frasen ”centerns periferi”. Virrvarret kan exemplifieras vidare med Finlands historia: somliga anser tiden före självständighet som Sveriges och Rysslands kolonialmakt medan andra påstår att till exempel missionsarbete sedan 1800-talet representerar ”latent kolonialism” (Raiskio 2002: 44) eller ”koloniellt kamratskap” (Vuorela 2009).

Det är ändå vanligt att de nordiska länder betraktas som fristående från de postkoloniella processerna. Denna typ tänkande kan kallas nordisk exceptionalism. Sociolog Anna Rastas (2007) har fäst uppmärksamhet på det att man rättfärdigar rasistiskt språkbruk i Finland bland annat

med påståendet att ordet ”neger” vore neutralt i finskan. Afrikaforskare Mai Palmberg (2009) för sin del framhåller på basis av svenskspråkig barnlitteratur att oberoende av historisk och pedagogisk bevis anses rasism i offentligheten som ”bara” oartighet snarare än som ett vidare ideologiskt arv.

Rasism och rasialisering av olika kulturella former är viktiga brännpunkter för studiet av postkoloniella processer. En central del av denna problematik gäller definieringen av de så kallade etniska eller rasliga Andra. Det här innebär ett representationssystem genom vilket man lärde sig känna de Andra självklart som bestialiska och råa, och vilket gav rätten att utsuga och i sista hand att förslava sådana ”nedre” människor. (Hall 1999: 77–87, 123–131.) Palestina-född Edward Saids (1995: 5–7) undersökning om orientalism har varit speciellt inflytelserik i detta sammanhang. Hans centrala argument är att orienten eller östern, eller icke-västern i allmänhet, representeras som västvärldens motsats framför allt för västvärldens egen självförståelse. Stereotypiska berättelser, bilder och musik således bevisar västvärldens överlägsenhet.

På sistone har man adapterat orientalismkritiska insikterna i analyser av ”borealism”. Detta menar att man undersöker hur de nordliga kulturella identiteter representeras stereotypiskt och utan empiriska bevis eller erfarenheter. I de några få analyserna av teman har man märkt att de norra regioner karakteriseras ofta med extremer, varken utopiska eller dystopiska. Det har varit särskilt vanligt att ”de nordliga ränder” konstrueras som eksotiska, mindervärdiga, degenererade, rentav barbariska.

Orientalism och dess variant borealism rymmer en tendens att reproducera sig själv på sätt och vis. Osymmetriska maktrelationer och i synnerhet den västerländska utbildnings- och vetenskapsinstitutionen leder till att de Andra lär sig tänka om sig själv enligt västra fördomar. Med andra ord, östern – eller norden – som är redan exotiserad från början exotiserar sig själv liksom för säkerhets skull. Låt mig återkomma till småskriften Norden har noe å bidra med. I den lyfter man fram nämligen också Nordens inre öst emot väst -konstellation, i vilken båda bräddar representerar viss extraordinär nordiskhet. Finland gör det på grund av ”ett östromerskt-ortodoxt-slaviskt inflytande” (Geber 2004: 59) och Västnorden, det vill säga Färöarna, Grönland och Island, på basis av den heltäckande fiskerinäringen (Mikkelsen & Sørensen 2004: 63–65). Som en sidosmärkning kan man visst tillägga att både Finland och Västnorden har historiskt varit subordinerade till de förlidna kungarikena Sverige och Danmark. Kanske vore det till och med artig att påpeka här att Färöarna och Grönland hör fortfarande till Danmark och att den självständiga Island är just i pensionsåldern, varemot ett par andra gamla kolonier, Norge och Finland, är dock redan färdiga för geriatriksavdelningen. Man skulle också märka att den teoretiska diskussionen om borealism har koncentrerat sig på Västnorden, inte minst på grund av regionens färskare postkoloniella anknytningar.

Borealismkritiken lägger grund antagligen också till analyser av kreativ ekonomi och industrier, speciellt på kulturexports område och i förhållande till turismnäringen. Ni kanske kommer ihåg Eurovisavinnare Lordi från 2006; bandet är möjligtvis det mest monstruösa av de nymodiga metal orkestrarna, men inte alls det enda vars internationella karriär bygger på den självklart förbindelse mellan ett tungt sound och en mörk nordisk mentalitet. På samma sätt utnyttjade Helsingfors Stad några år sedan borealism i sin ”citybranding” när dom lockade turister med sloganen ”nordisk underlighet”. Vet inte hur många kom slutligen.

Slutligen

När allt kommer omkring, finns det tre saker jag vill understryka.

Ett. Den empiriska realiteten, den som ”vi” känner med alla våra sinnen, är så mycket mer viktig än vilken som helst av de uppfattade traditioner ”dom” vill betona. Problemet är förstås: vem är vi och vem är dom. Men kanske det är inte så centralt, trots allt, eftersom:

Två. Man måste koncentrera sig på det verkliga samarbetet, inte på det politiserade. Det som är realistiskt och genomförbart är viktigt, inte den ideologiska bakgrunden. Det vill säga:

Tre. Man måste fokusera på det vad som händer i Norden, inte på det som man tror är nordiskt, eftersom allt som händer i Norden faktiskt är nordiskt.

Spørsmål/ kommentarer

Jenny Johannisson: Du har vist hvordan Norden er gjennomkonstruert. Dette øker bevisstheten omkring kulturbegrepet, og dette med *borealisme* er noe vi må jobbe videre med. Men jf strategien, hvordan har mangfoldsbegrepet blitt forstått? I nordisk kulturpolitikk har man gått fra mangfold til interkultur. Spenningen mellom det partikulære og det universelle bør knyttes til kulturbegrepet.

Kristin Ørjaseter: Hva skjer i Norden nå? Se til samtidskunsten: kunstnerne kritiserer nasjonal-kunsten, demokratibegrepet, den nasjonale og nordiske selvforståelsen osv. Nordisk ministerråd bør inkludere kunstfeltets spørsmåltegn til det nordiske/ nasjonale når de utvikler til strategi. Kunstfeltet er en del av en global bølge.

2.3 Det kreative Norden

Trine Bille er Associate professor og studieleder for BSc Service Management ved Copenhagen Business School (CBS), Institutt for Innovasjon og Organisasjonsøkonomi.

Billes innlegg er gjengitt i form av hennes egen PowerPoint, etterfulgt av et sammendrag skrevet av Nanna Løkka.

Det kreative Norden. Innlegg ved Dr. Trine Bille

Formål

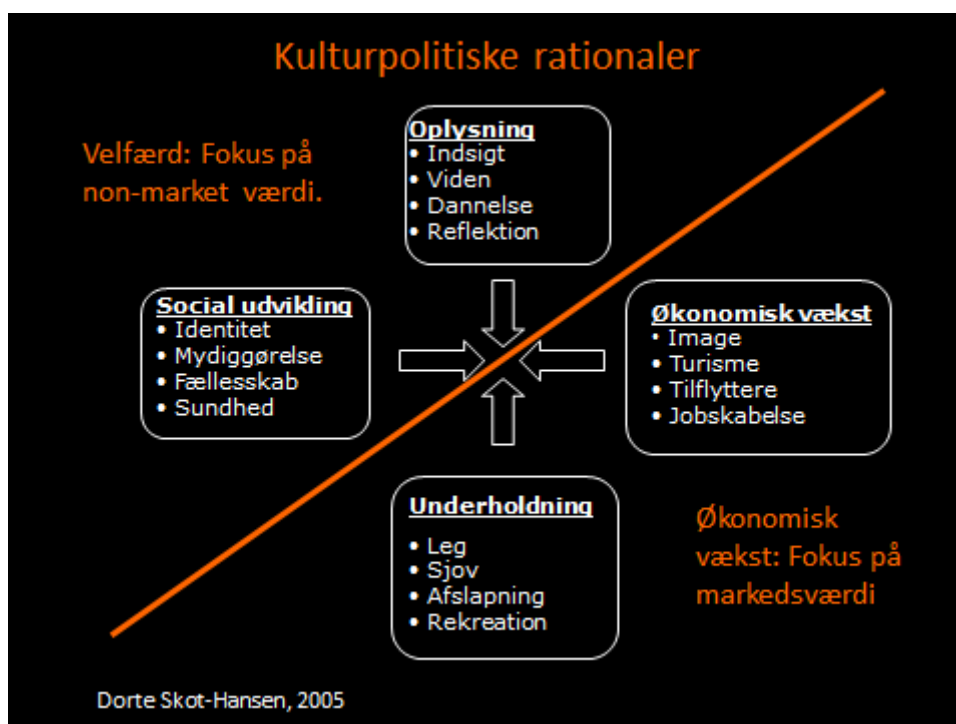
- At forankre Nordisk Ministerråd strategiske arbeide på kulturfeltet i nordisk kulturforskning
- At afdække forskningsbehov knyttet til dette arbeide
- At etablere et langsigtet god samarbejds-klima mellem nordiske kundskabsmiljøer og –aktører

Det kreative Norden

- Mål: Norden fremstår som en levende, dynamisk og kreativ kulturregion
- Velfærd
 - Stimulere og støtte kultur- og kunstproduktion af høj kvalitet

- Økonomisk vækst
 - Udvikle nordisk eksport til globale markeder
 - Fremme kulturelle og kreative industrier
 - Ved hjælp af kulturspecifikke målsætninger for de kreative næringer skal det nordiske varemærke styrkes
 - Et stærkere og mere langsigtet samarbejde skal bidrage til et styrket nordisk hjemmemarked, øget økonomisk vækst og øget international gennemslagskraft

Kulturpolitiske rationaler

- Velfærd: Stimulere kunst og kulturproduktion af høj kvalitet
- De Nordiske lande har lang tradition for at støtte kunstproduktion af høj kvalitet
 - Kunstrådene: Arms-længde-princippet
 - Kulturinstitutionerne
 - Kultur som offentligt gode: støtte den kunst og kultur, der ikke kan klare sig på markedet
 - Det demokratiske projekt: demokatisering af kulturen og kulturelt demokrati
- Kulturens "egen-værdi" ?
- Rationaler: Oplysning og social udvikling

Forskningsspørgsmål og behov

Velfærd

- Oplysningsprojektet har ikke længere samme opbakning
 - Hvad er rationalet i dag for offentlig støtte til kunst og kultur?
 - Værdi: Hvordan kan kunstens og kulturens værdi påvises?
 - Hvordan bidrager kunst og kultur til samfundets udvikling?
- Oplevelsesøkonomi er nutidens bud på et rationale, men er ikke svaret. Eksisterende forskning har påvist dette.

Økonomisk vækst

Hvordan fremme de kreative erhverv?

- De kreative erhverv, der kan bidrage til økonomisk vækst, er primært de kommercielle erhverv.
 - Hvordan støtte de kreative erhverv?
 - Kulturpolitik eller erhvervs politik?
 - Usikkerhed om politik på området i alle (Nordiske) lande (Bille og DePaoli, 2011)
 - Ny rapport : Store forandringer – store muligheder. Analyse af policy udvikling til fremme af de kulturelle og kreative erhverv i Norden 2007-2012
 - Rammebetingelser (zoning, inspiration, viden, uddannelse etc.)
- Rationale: Økonomisk vækst

Økonomisk vækst

Hvordan fremme de kreative erhverv?

- I Norden: KreaNord
- I Danmark:
 - de 4 oplevelseszoner (musik, mad, mode, computerspil)
 - Center for Kultur- og Oplevelsesøkonomi
 - Eksportstøtte (Born Creative)

Markedsøkonomisk værdi og vækst

- Kreative industrier – økonomisk størrelse og vækst.

Kreative industrier er brancher, der skaber beskæftigelse og indkomst

- Creative industries (DCMS, 1998, 2001)
- Oplevelsesøkonomi

(kultur og oplevelser som markedsføring, innovation, produktindhold, organisationsudvikling)

 - Pine and Gilmore (1999)

- Kultur som by- og regionsudvikling

Tiltrækning af turister, indbyggere og virksomheder

- Richard Florida (2002)

Forskningsspørgsmål og behov

Økonomisk vækst

- Politik i højere grad baseret på tro end på viden (Florida inspireret)
- Forbedret kulturstatistik
- Hvad har de kreative erhverv til fælles?
 - Er de egentlig meget forskellige?
 - Kulturspecifikke målsætninger
- Kreative spill-over/cross-sektor samarbejde, mellem kreative industrier og andre industrier:
 - hvordan bidrager kunst og kultur til værdiskabelse uden for de kreative industrier?
- Hvad gør regioner attraktive for indbyggere og virksomheder?

Organisering af forskningen

En uvidenskabelig SWOT analyse

Organisering af forskningen En uvidenskabelig SWOT analyse	
Styrker: <ul style="list-style-type: none"> • Tværvideenskabeligt • Et stærkt Nordisk netværk • The Nordic Conference on Cultural Policy Research • Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift • Stærke forbindelser til internationalt forskningsmiljø • Engagerede forskere, der brænder for området • Fælles Nordisk ph.d. kursus i kulturpolitik efteråret 2013 	Svagheder: <ul style="list-style-type: none"> • Fragmenteret • Få dedikerede enkeltforskere • Forskere spredt på mange institutioner • Mange gamle mænd ☺ • Tilgang af unge forskere? • Tværvideenskabeligt • Er forskningen tidssvarende?
Muligheder: <ul style="list-style-type: none"> • Kulturpolitik er et vigtigt samfundsområde • Stigende betydning i samfundet 	Trusler: <ul style="list-style-type: none"> • Få forskningsmidler • Falder mellem to stole: humanistisk og samfundsvidenskabelig forskning • Mange opgaver går til konsulenter

Vigtigt forskningstema

Kulturpolitik i et forandret kulturlandskab

- Kultursektoren er i skred...

- Klassiske kulturinstitutioner er under omformning
 - Sociale medier og digitalisering ændrer produktions og forbrugsmønstre
 - Grænsen mellem producenter og forbruger er i opløsning (co-creation)
 - Nye kunstnertyper, nye kulturformer, nye arenaer
 - Nye former for identitetsskabelse
- Hvad betyder disse forandringer for kulturpolitikken?
 - For kulturpolitikens teoretiske grundlag?
 - Er kulturpolitikken og den kulturpolitiske forskning blevet utidssvarende?

Nationale tværgående centre

- I Norge:
 - Flere mindre miljøer med miljøet i Telemark som det centrale
 - Nyt nationalt center for kulturpolitisk forskning?
- I Sverige: Myndigheten för kulturanalys
- I Danmark:
 - Mange små centre: På IVA, på Århus Universitet, på CBS, miljø på Københavns Universitet
 - Nyt Kulturens tænketank og analyseinstitut ? Med deltagelse fra aktive forskningsmiljøer.
- I Finland: University of Jyväskylä, Arts Council of Finland.

Finansiering af forskning

- Kulturinstitutioner: har ingen penge
- Nationale kulturministerier: få penge, der primært går til evalueringer og konsulentopgaver
- Nationale forskningsråd: Vanskeligt pga tværfaglighed
- Private fonde: Muligheder, fx Tuborgfondet
- EU: Vanskeligt med mange parter
- Nordisk finansiering: NordForsk?

Wrap up

- Store vigtige forskningsagendaer (Det kreative Norden):
 - Legitimering af den traditionelle kulturpolitik
 - Kreative industrier og økonomisk vækst
 - Kulturpolitik i et forandret kulturlandskab
- Organisering:
 - En stærkere national organisering
 - Fælles Nordiske forskningsprogrammer om vigtige forskningsagendaer
 - Finansiering på tværs af de Nordiske lande (NordForsk)

Sammedrag

Det er særlig to mål som kan knyttes til satsningsområdet Det kreative Norden, i følge Bille: på den ene siden, velferd, altså vil man stimulere til kunst- og kulturproduksjon av høy kvalitet, og på den andre siden, økonomisk vekst, altså vil man for eksempel utvikle nordisk eksport til globalt marked.

Generelt kan det avdekkes fire begrunnelser for kultursatsning innenfor en kulturpolitisk diskurs: 1. Opplysning, 2. Økonomisk vekst, 3. Underholdning, 4. Sosial utvikling. Den foreliggende nordiske strategien fokuserer på velferd – som en ikke-markedsøkonomisk verdi - og økonomisk vekst.

Først ser Bille på velferdsbegrunnelsen. Hva er argumentet i dag for offentlig støtte? Det er ikke en fellesnordisk linje for dette. Hvordan kan kunsten og kulturens verdi påvises? Hvordan bidrar kunst og kultur til samfunnets utvikling? I deler av Norden er opplevelsesøkonomi nåtidens bud på begrunnelsen, men ikke svaret. Det viser eksisterende forskning. Så ser hun på forventningene til økonomisk vekst: Hvordan fremmer kreative erverv økonomisk vekst? Det er primært kommersielle, kreative erverv som kan bidra til økonomisk vekst. Hvordan kan slike kreative næringer støttes? Det er usikkerhet om politikken på dette området i alle i de nordiske landene. Det er opprettet et fellesnordisk tiltak: KreaNord, i Danmark også et Center for kultur- og opplevelsesøkonomi. Opplevelsesøkonomi knyttet til kultur må for øvrig sies å være en egen nordisk modell. Hva gjelder økonomisk vekst, er kultur også brukt som tiltak i by- og regionsutvikling.

Kulturpolitikk er i all hovedsak basert på tro, ikke forskning. Det foreligger lite kulturstatistikk, og det kan være vanskelig å avgjøre hva de kreative næringer har til felles? Hvor finner vi de kreative industrier som går på kryss av ulike sektorer? Hvordan bidrar kunst og kultur utenfor den kreative industri? Hva gjør regioner attraktive for innbyggere og virksomheter, og hvordan inngår kultur i dette? Dette er aktuelle spørsmål som det bør forskes på. Den neste nordiske kulturpolitikkforskningskonferansen avholdes i København august 2013 med tematikken Kulturpolitikk i et endret kulturlandskap.

Det er, slik Bille ser det, særlig tre hovedfelt under Det kreative Norden som mangler forskning: Legitimering av den tradisjonelle kulturpolitikk, kreative industrier og økonomisk vekst og nettopp kulturpolitikk i et forandret landskap. Det trengs mer samlende forskning – sterkere nasjonal organisering, økt rekruttering, felles nordiske forskningsprogrammer, finansiering på tvers av landene f.eks. fra NordForsk.

Spørsmål/ kommentarer

Sigbjørn Hjelmekke: Norden har relativt like forutsetninger, det gjør at det er gode muligheter for komparative analyser. Dette gjelder særlig statistikk som Bille etterlyser. Kulturinstitusjoner bør gjenytte ved å stille seg tilgjengelig for forskningen. Mange kulturinstitusjoner mottar statlig støtte, men prioriterer ikke å inngå samarbeid med forskere.

Anna Enemark: Også forholdet mellom de to begrunnelsene, velferd og økonomisk vekst bør forskes mer på.

2.4 Det unge Norden

Mats Trondman er professor i kultursosiologi ved Linnéuniversitetet, der er han forsker og visedirektør for forskning på Center for kultursosiologi.

Trondmans innlegg er presentert ved en disposisjon, samt et kort sammendrag skrevet av Nanna Løkka.

Det unge Norden. Innlegg ved Dr. Mats Trondman

1. Vad är kultur? (i relation till kulturpolitik): att definiera är att avgränsa (för och nackdelar): kultur i kulturpolitiska sammanhang är estetiska uttrycksformer: att skapa och uppleva. Jag börjar med egenvärde. Kultur, egenvärde och civilsfär!

2. Hur stor är kulturen, dvs ungas estetiska uttrycksformer? Ungas kulturutövande är mkt mer omfattande än vi tror. Också i dess mer traditioenlla 'smala' former. Hit hör också frågor om kulturens organisationsformer i olika sfärer: marknad, offentlig verksamhet, civilsfär, och familj.

3. Hur ska vi förstå samtidens kulturella smakmönster? Har vi rätt uppfattningar om vad kvalitetsdiskussionen befinner sig i ungdomskulturen och bland vuxna? Nya gränsdragningar för den 'legitima' kulturens uttrycksformer? Vad är kulturpolitiskt värdefullt? Kvalitetsfrågan - den svåra frågan! Det finns ingen inklusion utan exklusion?!

4. Har kulturen någon betydelse i ungas liv? Hur ska vi definiera betydelse? Och vilken betydelse har den? Önskar vi att den har?

5. Hur ska vi förstå kulturens egenvärde i relation till kulturens betydelse? En tankefigur för att förstå kultur, kulturpolitik och policy. Förutsättningar för normativt försvarbara utfall!

Alla dessa fem punkter är interrelaterade tankefigurer, som det inte alltid finns empiriskt stöd för. Samtidigt är det, enligt min mening, just detta som behöver formuleras till ett forskningsprogram.

Sammendrag

Så hvem er de unge i Norden? Og hvordan definerer vi kultur knyttet til dem?

Norden har en lang ungdomstid, betoner Trondman. Barndom – tenåringstid (begynner tidligere enn før både fysiologisk og markedsføringsmessig, og perioden varer lengre). Disse to utgjør en livsfase på nesten 30 år, innenfor denne livsfasen finnes fire identiteter: barn, ung tenåring, tenåring, ung voksen. Hvilken kulturpolitikk rettes mot denne fasen? Det foreligger lite forskning på barn i samfunnsvitenskapen, mest hos medieforskere og innenfor markedsføring. Unge mennesker har mange rettigheter, i følge politikken har de har rett til å være delaktige og påvirke. Politikken sier også at denne ungdomsgruppen skal være kjent med nordiske språk. Her kommer også litteraturen inn. Trondman vektlegger fem aktuelle forhold under punktet om nordiske barn og ungdom:

1. Kulturbegrepet må avgrenses og defineres. Kulturbegrepet bør defineres i retning av estetiske uttrycksformer med en viss egenverdi som kan påvirkes av kulturpolitikken. Idretten bør ekskluderes fra kulturpolitikken. Vi må tørre å avgrense kulturbegrepet!
2. Hvor omfattende er ungdomskulturen? Den er større enn vi tror! Hvordan anvender vi statistikk og hvordan klassifiserer vi aktiviteter? Idrettsstatikk inkluderer alle mulige former for idrett, og idretten blir derfor vår største aktivitet. Idretten blir alltid størst. Kultur

i samme type statistikker er derimot oppdelt (bibliotek, musikk, kunst, dans, teater), dersom disse legges sammen blir de like store som idretten. Unges estetiske uttrykksformer bør dessuten kartlegges. Det er grunn til å tro at det er mye kulturutøvelse som ikke fanges opp av statistikken. Unge er skrivende. Eksempelvis er det anslagsvis 150000 jenter i Sverige som skriver dikt. Vi vet videre lite om hvordan unge uttrykker seg estetisk. Unges estetiske uttrykksformer finnes hjemme, på skolen, i foreningslivet, i kommunal kulturskole m.m. Et mangfold av organisasjonsformer for unge kulturutøvere, dette bør vi vite mer om.

3. Kultur og smak. Kulturpolitikk skal være kvalitet. Kulturens kjerne er høyborgelig, jazz er inkludert, blues også og delvis rock. Det vokser imidlertid fram en ny smakselite i ungdomskulturen som har helt nye preferanser. Dette kjenner vi lite til. Den nye smakseliten skiller mellom god dårlig kvalitet innenfor ulike sjangre, ikke mellom sjangrene. Autensitet er kvalitet?
4. Har kulturen noen betydning? Det har egenverdi som i seg selv har en forklarende kraft.
5. Kulturens egenverdi kan gå inn i alle samfunnets dimensjoner, selv om dette i liten grad kan støttes av forskning. Bare dersom aktiviteten er meningsfull, utfører unge bestemte kulturelle aktiviteter. Så kan det være visse effekter av aktiviteten, men det primære er følelsen som skapes i den bestemte aktiviteten. Mening og betydning er primært, økonomi er sekundært. Kulturen har ikke turt å stå opp for seg selv. Idrett er ikke kultur. Vi trenger ikke idrett for å få legitimitet, like lite som idretten trenger fiolinen.

Spørsmål/ kommentar

Sigrd Røyseng: Du åpner kategorier som lett blir stramme i dokumentene. Forskere kan ha en rolle som gir nye perspektiv, større kategorier osv for politikerne. Innenfor feltet «Det unge Norden» står særlig ett forhold sentralt: deltakelse. Det er et vanskelig begrep. Hva mener vi med deltakelse blant barn og unge? Også dette bør problematiseres nettopp fordi alle mener at dette er bra. Men her ligger det et maktaspekt, fordi det er politikerne og voksne som skaper denne virkeligheten. Hvordan kan vi erkjenne maktforholdet, men samtidig erkjenne denne gruppas kulturbruk? Kulturstatistikk fra Norge tar utgangspunkt i institusjonelle former. Kultur handler da om mottakelse. Hva er kultur for barn og unge? Å gå på museum eller å spille gitar på rommet? Et veldig godt tema for nordisk komparativisme.

2.5 Det digitale Norden

Ole Marius Hylland er forsker og fagkoordinator for kulturforskningsseksjonen ved Telemarksforskning.

Det digitale Norden. Kulturpolitiske utfordringer og (forsøk på) løsninger. Innlegg ved Dr. Ole Marius Hylland

Mitt innlegg vil ta utgangspunkt i det femte og siste av temaene som er satt opp i strategien for det nordiske kultursamarbeidet 2013—2015: det digitale Norden. Jeg vil forholde meg nokså fritt til temaet, men håper og tror at det vil være både en viss relevans og en rød tråd i det som følger. Det kommer imidlertid til å være flere spørsmål og problematiseringer enn konkrete svar, men den fordelingen står nokså godt til det digitale feltet mer generelt, hvor utfordringene er flere enn de etablerte løsningene. Ytterligere en *disclaimer* hører også med innledningsvis: Innlegget vil bære preg av en viss nærsynthet på norske forhold, men med eksempler og temaer som burde være relevant for resten av Norden.

Vi kan begynne med å repetere/vise til den strategien som Nordisk ministerråd har satt opp under overskriften Det digitale Norden:

Mål:

Digitaliseringen innebærer store muligheter for Norden i en stadig mer globalisert verden. Den fører med seg muligheter for felles opplevelser – kulturelle og språklige - og kan på den måten fremme nordisk samhold. Det nordiske kultursamarbeidet skal utnytte ny teknologi i arbeidet med å verne om **ytrings- og pressefriheten** og sikre **tilgangen** og **kjennskapen** til nordisk kunst og kultur. Digital formidling er en viktig del av arbeidet for å **demokratisere tilgangen** til kulturtilbud. **Den nordiske opphavsrettsmodellen** skal utvikles på demokratisk grunnlag, og **nordisk allmennkringkasting** og kvalitetsfilm skal gis de beste forutsetninger, slik at et bredt nordisk tilbud blir tilgjengelig for alle. **Fortsatt forskning på området og økt mediekunnskap** skal styrke fremtidige muligheter for innbyggerne i Norden.

Jeg har uthevet noen av de ordene jeg synes peker seg ut her. De strategiske formuleringene her kan sies å inneholde en kombinasjon av lave og høye ambisjoner, av generelle og luftige formuleringer og konkrete, viktige prioriteringer. Hovedmålet: *dra full nytte av*, er relativt vanskelig å konkretisere – hva er full nytte, og hvilken form for nytte ligger i dette? Samtidig er det viktige prinsippformuleringer her, knyttet til for eksempel ytringsfrihet og opphavsrett. Samlet tror jeg at de strategiske formuleringene sier noe om det usikre og utfordrende ved kombinasjonen av digitalisering og kulturpolitikk. Det er først og fremst det jeg kommer til å si noe om.

Temaene for mitt innlegg er disse:

- Tre teser for en *digital kulturpolitikk*
- Kulturpolitiske endringer
- Eksempler på digital kulturpolitikk i nordiske land
- Nordisk modell - nordiske utfordringer
- Påfølgende endringer i kunnskapsbehov

Tre teser for den digitale kulturpolitikken og for det digitale Norden:

Det følgende er tre mulige teser for hvordan kulturpolitikk, både norsk og nordisk, preges av det digitale:

1. Maktbalansen i kulturpolitikk endres vesentlig av digitalisering.

På samme tid som kulturpolitikk blir stadig mer digital, sviner noe av påvirkningskraften til nasjonal politisk styring. Nye aktører, både offentlige og private, får en kulturpolitisk gjennomslagskraft som påvirker kulturdistribusjon og kulturkonsum for svært mange nordmenn.

Et nærliggende eksempel på dette finner vi i diskusjonen om moms vs. ikke moms på e-bøker. I diskusjoner om dette spørsmålet i Norge, har f.eks. Finansdepartementet med ett fremstått som en relevant kulturpolitisk aktør. Kulturdepartementet har for eksempel i akkurat den saken vært mindre synlig og til stede, og tilsynelatende også hatt mindre makt og myndighet.

2. Generelt (og i forlengelsen av dette): Kulturpolitikken preges (blant annet som følge av digitaliseringen) av *rettsliggjøring*:

Det er en tiltagende tendens til at sentrale kulturpolitiske spørsmål blir knyttet til ulike former for juridisk regulering: lover, forskrifter, internasjonale konvensjoner og avtaler. Dette ser vi f.eks. i lover om medieeierskap, allmennkringkastingslov, boklov, åndsverkslovgivning, m.m. Et ferskt eksempel finner vi i hvordan diskusjonen om boklov har inspirert andre sektorer. Foreningen for norske komponister og tekstforfattere, NOPA, foreslo nylig at man bør vurdere en musikklov og fastpris på musikk, i tråd med foreliggende forslag om boklov og eksisterende avtale om fastpris på bøker.

3. Med endret maktbalanse og tiltagende rettsliggjøring blir det også et tettere sammenfall mellom politikkområder:

Parallelt med, og delvis som en følge av de to nevnte endringene, blir det et tettere sammenfall mellom f.eks. kulturpolitikk, mediepolitikk, næringspolitikk m.m. De kulturpolitiske konsekvensene av mediepolitikken virker for eksempel underkommunisert. Eksempelvis er den mest innflytelsesrike enkeltstående kulturpolitiske aktøren trolig NRK. Med et budsjett på noe rundt 80 % av Kulturdepartementets kulturbudsjett og med 85 % av befolkningen som daglige NRK-brukere, har NRK større påvirkning enn noen annen på distribusjon og bruk av kultur i Norge. Denne enestående rollen reflekteres i liten grad i kulturpolitisk debatt.

Et sammenfall mellom politikkområder har også konsekvenser for kunnskapsutviklingen: slik utfordres også den kulturpolitiske forskningen til *nye former for tverrfaglighet*.

Det er viktig å understreke at disse tre punktene er *teser*, i betydningen antagelser om utvikling. Dermed bør det arbeides videre med disse for å undersøke hvor gyldige de er. I hvor stor utstrekning og *hvordan* de gir seg utslag er noe av det som behøver å studeres nærmere. Jeg kommer til å komme tilbake til disse punktene gjennom eksempler på kulturpolitisk utvikling og gjennom å vise til de utfordringer som digitaliseringen stiller overfor kulturpolitikken. Først skal jeg imidlertid bruke litt tid på å gjennomgå noen utvalgte eksempler der kulturpolitikken møter det digitale (av og til i døra).

Eksempler fra norsk og nordisk digital kulturpolitikk: musikk, litteratur, kulturarv og film

De følgende spredte eksempler på digital kulturpolitikk er valgt ut for å fylle to formål. For det første er de ment som eksempler for å vise at digital kulturpolitikk er et etablert faktum, og ikke noe som vi kan planlegge for at skjer i en nær fremtid. Kulturpolitikk applisert på det digitale, alternativt kulturpolitikk utfordret av digitalisert kultur, har gjennom flere år vært en form for kulturpolitisk akilleshæl. For det andre er eksemplene ment å illustrere hvordan tradisjonelle kulturpolitiske spørsmål blir stilt i en annet lys når kulturen slutter å være analog: hvem skal velge ut hvilken kultur som er legitim og støtteverdig, hvem skal stå for hvilken type kvalitetssikring, og hvem ender opp med å nyte godt av hvilke kulturelle tilbud.

Musikk

Et første eksempel kommer fra musikkområdet. I Norge administrerte Norsk kulturråd fra 1985 til 2012 den såkalte innkjøpsordningen for fonogrammer. 550 kopier av utvalgte innspillinger. Kopiene ble sendt ut til bibliotekene for utlån, som et ledd i en tradisjonell kulturpolitisk demokratiseringsstrategi. I denne perioden ble imidlertid både distribusjon og konsumpsjon av musikk *dematerialisert* på en måte det var helt umulig å forutse. I tillegg sank utlånet av de fysiske innspillingerne dramatisk. Kulturrådet oppdaget etter en gjennomgang at utlånstallet på fysiske kopier

fordelt gjennom innkjøpsordningen hadde gått ned fra 80 000 til 14 000 i året². Innkjøpsordningen ble blant annet som følge av dette lagt ned i 2012. Støtten ble i stedet omgjort til en publiseringsstøtte for musikkinnspillinger.³ Ordningen innebærer et fast støttebeløp på 70 000,-, og ordningen inkluderer også musikk som spilt inn og distribuert utelukkende digitalt. Innkjøpsprogrammet hadde da allerede blitt foreslått nedlagt i omtrent ti år, alltid med den tiltagende digitaliseringen av musikk som det fremste argumentet.

I tillegg har det vært fremhevet gjentatte ganger at *digital* distribusjon av musikk er en bedre måte å arbeide for å nå relevante kulturpolitiske mål på dette området. I sin nåværende strategi har f.eks. Kulturrådet øremerket midler til å etablere et pilotprosjekt for digital distribusjon av musikk, i samarbeid med Nasjonalbiblioteket.⁴ Bibliotekorganisert, digital distribusjon av musikk har interessant nok vært forsøkt allerede for 8 år siden. Med begrenset suksess. Allerede i 2004 lanserte bibliotekene i Oslo og Bergen (Deichmanske bibliotek og Bergen offentlige bibliotek) prosjektet LåtLån, en strømmetjeneste for registrerte låntagere ved de to bibliotekene. Tjenesten ga tilgang til et musikkbibliotek med omtrent 50 000 sanger. Selv om ambisjonen var at dette skulle utvides til et nasjonalt prosjekt, var LåtLån allerede fra oppstarten omdiskutert, og satsingen ble nedlagt allerede i 2005. Prosjektet ble beskrevet slik ved oppstart:

«Registrerte brukere av Deichmanske bibliotek og av Bergen Offentlige bibliotek vil i et halvt år fremover kunne "låne" musikkfiler fra hjemme-PC'en, eller for den saks skyld fra en PC hvor som helst i verden. En ferierende bibliotekbruker som befinner seg i utlandet vil kunne stikke innom nærmeste Internett kafe, logge seg inn på bibliotekets hjemmeside og roe hjemlengselen ved å streame norsk musikk!»⁵

Om ikke annet, forteller denne entusiastiske beskrivelsen noe om i hvilket tempo tilsynelatende gode ideer blir utdatert. Det gjenstår å se hvilken form for digital distribusjonsmodell som blir valgt i samarbeidet mellom Nasjonalbiblioteket og Kulturrådet. Samarbeidet er interessant av flere grunner – i forholdet til avtaleverk, opphavsrett, hvilke aktører og sektorer som samarbeider, hvilke utvalg av musikk som blir tilgjengeliggjort m.m.

Litteratur

Det norske kulturrådet administrerer som kjent flere typer innkjøpsordninger, for å korrigere markedet for kulturvarer gjennom å betale for et visst antall eksemplarer av det enkelte kulturprodukt. Den på mange måter viktigste av disse ordningene har vært innkjøpsordningen for skjønnlitteratur, som vanligvis har kjøpt inn 1000 eksemplarer av et flertall av norske skjønnlitterære utgivelser.

Etter flere års diskusjon og to bestilte rapporter om temaet (Olsen 2009, 2011), introduserte Kulturrådet en innkjøpsordning som inkluderte innkjøp av e-bøker. Dette er organisert som en del av den store innkjøpsordningen, på den måten at 30 elektroniske «kopier» trekkes fra de tusen analoge kopiene som vanligvis kjøpes inn. Dette innebærer at Kulturrådet kjøper 970 papirkopier og

² Jf. www.fono.no/fono-mener/?id=31

³ De byråkratiske kravene til rapportering etter støtte sier noe om dilemmaene der analoge ordninger møter det digitale: „for utgivelser med nettdistribusjon må det inntil videre sendes inn 7 eksemplarer av den aktuelle utgivelsen kopiert på CD'er/minnepinner“.

⁴ „Videreføre arbeidet med omleggingen/etableringen av utlånsordning for digitalisert musikk i samarbeid med Nasjonalbiblioteket. For 2011 er det satt av 3 mill kroner innenfor innkjøpsordningen for musikk med sikte på å iverksette en prøveordning for digital distribusjon av musikk“. Jf. <http://www.kulturrad.no/fagomrader/musikk/strategi-2011-14/> (Lest 01.10.12)

⁵ Jf. <http://www.deichmanske-bibliotek.oslo.kommune.no/article16291-5360.html>.

30 elektroniske kopier der en bok er publisert både som papir- og e-bok. De innkjøpte e-bøkene distribueres deretter til norske biblioteker for utlån. Kun et lite mindretall av bibliotekene tilbyr elektronisk utlån. Og utviklingen har gått relativt sakte. De første prøveordningene kom i gang for drøye to år siden.

Dette er et felt som er i kontinuerlig utvikling, eller med andre ord, et felt der utviklingen går i rykk og napp og av og til stopper helt opp. Etter at dette innlegget ble holdt, i november 2012, har det skjedd nye ting i forholdet mellom biblioteker og e-bøker. I januar 2013 strandet forhandlingene mellom Bibliotekforeningen og Forleggerforeningen om å finne en modell for utlån av e-bøker i norske bibliotek⁶. Tilsynelatende har da prosjektet med å innføre utlån av e-bøker i norske bibliotek blitt lagt dødt. Det er åpenbart for tidlig å si hvilken retning denne utviklingen vil ta, men dette viser uansett at det ligger nye kulturpolitiske utfordringer i distribusjon av digitalisert kultur.

Norge er selvsagt ikke alene om å ha forsøkt seg på kombinasjonen av elektronisk litteratur og bibliotekutlån. I Norden har ulike modeller for slikt utlån blitt prøvd ut. I Sverige har e-bøker blitt inkludert i tilbudet fra bibliotekene gjennom en del år. Dilemmaet har i Sverige blitt et annet enn i Norge, siden den modellen som er valgt for distribusjon og vederlag er annerledes. Etter en prøveperiode oppdaget bibliotekene at tilbudet var langt mer populært enn forventet. Etter kort tid hadde en av de mest populære e-bøkene, *Jag är Zlatan*, blitt lånt ut i mer enn 13 000 elektroniske «kopier», mens forlaget kun hadde solgt 5 000 eksemplarer av den samme e-boken. Dette førte ikke overraskende til at den svenske forleggeren reagerte og tok til orde for enten at et begrenset antall eksemplarer av en e-bok skal være tilgjengelig til enhver tid, alternativt at det ble innført en forsinkelse i tidspunktet mellom den opprinnelige elektroniske publiseringen og tilgjengeligheten i bibliotekene.⁷

Kulturarv

I digitaliseringens relativt korte historie har kulturarv gjerne vært det tidligste digitaliserte materialet, i betydningen materiale fra arkiver, bibliotek og museer. Noen av de mest omfattende samlingene med digitalisert materiale består av kulturarv i denne betydningen. Slike samlinger øker også i et svært høyt tempo, med en varierende kombinasjon av private og offentlige aktører. Som kjent har for eksempel det norske Nasjonalbiblioteket en ambisiøs plan om å digitalisere hele samlingen som (eller retttere, alle samlingene sine) i løpet av få år.

Hittil har Nasjonalbiblioteket gjennomført sin digitalisering med offentlig finansiering og med egne administrative ressurser. Det er ikke tilfelle med en rekke andre europeiske nasjonalbibliotek. Det danske nasjonalbiblioteket offentliggjorde i 2009 en intensjon om å inngå en avtale med Google om å digitalisere samlingene deres, for å bli inkludert i Google Books' database. Intensjonsavtalen var omstridt (og jeg har ikke funnet dokumentasjon på hva som skjedde videre i saken), men lignende avtaler har blitt inngått med en serie bibliotek, både i USA og Europa, f.eks. det nederlandske *Koninklijke Bibliotheek* (Royal Library), nasjonalbiblioteket i Østerrike og Harvard University Library.

Innenfor en annen kulturarvssektor, kunstsamlinger, har Google mer nylig vist betydelig interesse. Google Art Project, som følger i fotsporene til Google Book Project, tilgjengeliggjør på nett høyopløselige digitale reproduksjoner fra kunstsamlinger. Eksempelvis ser ved første øyekast både

⁶ Jf. <http://www.norskbibliotekforening.no/article.php?id=2926>

⁷ Jf. f.eks. http://www.svd.se/kultur/e-bokskrig-om-zlatanbiografi_6904113.svd [Lest 01.06.12]

brukervennligheten og oppløsningen til Googles digitalisering av Edvard Munchs malerier ut til å være vesentlig bedre enn på Munchmuseets egne sider. Spørsmålet er om dette er et paradoks, et dilemma eller et problem. Eller ingen av delene.

Som mange har pekt på: det er trolig vanskelig å *undervurdere* Googles posisjon og påvirkning på dette området. Google har altså *blant annet* en eksplisitt målsetting om å digitalisere *alle verdens publiserte bøker*, beregnet til ca. 130 millioner i tallet, før utløpet av tiåret⁸. I tillegg kommer Google Art, Google Play, Google Scholar osv. Hvorvidt dette er en trussel mot eller en velsignelse for statlig kulturpolitikk er det åpenbart mulig å ha flere meninger om. At det *påvirker* den samme kulturpolitikken, er imidlertid ganske åpenbart.

Film/kino

Som det første land i verden, har Norge digitalisert så å si samtlige kinoer (nærmere 80 % av disse er offentlige, kommunale kinoer), i betydningen at de kun viser digital og ikke analog film (Solum 2010). Denne prosessen ble gjort mulig gjennom signeringen av en avtale med seks større filmselskap fra Hollywood, som bidro med finansiering av digitaliseringsprosessen. Til gjengjeld fikk de amerikanske selskapene bl.a. innflytelse på valg av teknologi, på repertoar, visningsmuligheter, teknisk kvalitet m.m. for de filmene som er tilgjengelige for det norske publikummet. Denne omfattende prosessen har i svært liten grad blitt gjenstand for offentlig diskusjon, f.eks. i forhold til sine kulturpolitiske konsekvenser.

Digitaliseringsavtalen har blitt kritisert for ikke å ta hensyn til nasjonale kulturelle interesser, og Kulturdepartementet innrømmet overraskende nok at det ikke var en god avtale sett med kulturpolitiske øyne⁹. Daværende statssekretær i Kulturdepartementet, Roger Solheim, ble blant annet sitert på dette: "Avtalen er ikke isolert sett god nok til å ivareta kulturpolitiske målsetninger. Men det kan kompenseres gjennom en god oppsetningsstøtte".

Denne korte og ufullstendige listen over eksempler gjør det mulig å identifisere noen av de kulturpolitiske utfordringene som følger av kulturens digitale fremvekst (og eventuelle analoge retreatt). Vi ser blant annet at det er åpenbare vanskeligheter når institusjoner og administrative rutiner utviklet for materiell og analog kultur overføres til digital virkelighet. En rekke av de kulturpolitiske forsøkene på å tilpasse seg digitalisering er tilsynelatende digitale repliseringer av analoge modeller – enten det er for lån, kjøp, eierskap eller distribusjon.

Kulturarvssektoren er særlig interessant for en analyse av digital kulturpolitikk. Det er flere grunner til dette. For det første er kulturarvssektoren tverrfunksjonell – med grunnleggende funksjoner på mange områder: kulturformidling, kunnskaps- og undervisningspolitikk, demokrati, identitetspolitikk, infrastruktur for forskning osv. Samtidig har hver enkelt av disse funksjonene private konkurrenter med svært sterke økonomiske muskler, enorme registre over brukere og brukeratferd, ledende digital teknologi osv. Den på mange måter dominerende aktøren blant disse er Google.

De foreløpige erfaringene man har med offentlig sektor vs. privat sektor på dette området er ikke entydig tillitvekkende for de offentlige løsningsdelene. Det er som vist flere eksempler på at det offentlige har vært tidlig ute eller hatt gode intensjoner, som imidlertid har fungert i veldig begrenset grad. Låtlån er et eksempel på dette. På den andre siden er det langt enklere å kjøpe en e-bok

⁸ Jf. <http://booksearch.blogspot.no/2010/08/books-of-world-stand-up-and-be-counted.html> [Lest 01.06.12]

⁹ Jf. rushprint.no/2010/6/digitalisering-pa-hollywoods-premisser/ [Lest 01.06.12]

på Amazon (eller laste ned en fra Pirate Bay) enn det er å låne en e- bok i norske biblioteker, eller kjøpe den fra Bokskya. Videre kan det godt være at Google Art Project formidler mer norsk kunst på nettet enn Nasjonalmuseet, et sett med bilder av Munch kan studeres i høyere kvalitet på Googles sider enn på Munchmuseets hjemmesider osv. Det relevante spørsmålet i denne sammenhengen, er hva dette gjør med legitimiteten til kulturarvsinstitusjonene? Og – dermed – hva gjør dette med legitimiteten til den kulturpolitikken som føres på disse områdene? Jeg tror de samme utfordringene møter også de andre sektorene når det gjelder den digitale utfordringen.

Utfordringer for den nordiske modellen (i en digital kulturverden)

Med en forenkling, kan vi si at kulturpolitikk vanligvis består av en kombinasjon av systemer for økonomisk støtte, kulturbyråkrati, mekanismer for seleksjon, samt eksplisitt og implisitt ideologi. Disse momentene ligger så til grunn for konkrete ordninger, prosjekter og tiltak.

Kulturpolitikken i den formen vi kjenner den i norsk og nordisk tapning har også et sett med kjennetegn (jf. f.eks. Duelund 2004, Mangset 2008):

- nasjonalitet og kollektivitet: kulturpolitikk innenfor en nasjonal/nasjonalistisk ramme
- kontroll over distribusjonskanalene
- materialitet – fokus på konkrete *kulturprodukter*
- kunstnerisk profesjonalitet og kvalitet, men også: egenaktivitet og deltagelse osv.
- kulturpolitikk i en balanse mellom velferdspolitik og kunstnerpolitikk: retten til tilgang på kultur og tilrettelegging for produksjon av kultur (kollektivt/individuell fokus)

Alle disse utgangspunktene endres og påvirkes av digitalisering, som innebærer en dematerialisering, en av-nasjonalisering, en individualisering, m.m. Med digitalisering går man fra produkt til distribusjon, fra permanent eierskap til midlertidig tilgang, fra materielt til immaterielt, fra nasjonalt til overnasjonalt osv. Det påvirker alle disse momentene.

Sluttrapporten fra det store (nordisk finansierte) prosjektet om *The Nordic cultural model*, identifiserte et sett med utfordringer for den nordiske modellen. Utfordringene ble formulert for ca. ti år siden, og det er verdt å se på disse med nye øyne.

De opprinnelige utfordringene ble formulert slik (Duelund 2004:575ff):

1. Hvilket *kulturbegrep* skal legges til grunn for kulturpolitikken i fremtiden? Hvilken balanse skal det være mellom kultur- og kunstpolitikk og mellom kunst- og kulturbegrepet? I hvilket omfang bør kulturbegrepet knytte an til utvikling av nasjonalkultur?
2. Hvordan sikrer vi *kulturens frihet og uavhengighet* i en verden preget av ensrettende kommersiell kulturindustri og nyttefokusert politisk styring?
3. Hvordan sikrer vi kunstnerne en ”*lønn å leve av*” i en digitalisert global verden?
4. Hvordan kan de nordiske landene enkeltvis og sammen, europeisk og internasjonalt være med på å sikre de *grunnleggende mål og prinsipper*, som ble lagt til grunn for den statlige kulturpolitikk etter annen verdenskrig?
5. Hvordan kan vi utvikle effektive og adekvate redskaper, som gjør det mulig for kulturpolitikere, kulturforvaltning, kulturlivet og sivilsamfunnet å følge utviklingen og på demokratisk vis diskutere og ta stilling til, hvilke *verdier og rasjonaliteter* man ønsker å legge til grunn for fremtidens kultur og kunst?

Flere av disse utfordringene er fremdeles gyldige og relevante for en digital kulturpolitikk. Samtidig blir enkelte av utfordringene viktige på nye måter når det man skal lage politikk for i stadig mindre grad er materielt og analogt. Ta for eksempel utfordringen knyttet til kultur- og kunstbe-

grepene. På måter vi kanskje ikke tenker nok over, er disse begrepene institusjonaliserte, i den betydningen at det er sammenhengen eller institusjonen kulturen inngår i, som gjør at vi forstår det som det er. Det er forlaget, galleriet, museet, biblioteket osv. som gjør at vi og kulturpolitikken kjenner igjen kultur når vi ser den. I de tilfellene der kunst/kultur både produseres, distribueres og konsumeres digitalt, forsvinner det vi kan kalle den institusjonelle krykken for kunst- og kulturbegrepet.

Om vi går mer konkret til verks, hvilke oppdaterte utfordringer er det den nordiske modellen stilles overfor? Det følgende er en kort liste over noen av de viktigste:

- *Endrede produksjonsvilkår.* Digitalisering gjør enkelte former for kulturproduksjon *billigere*. Dette kan begrense behovet for offentlig støtte, og dermed også viktigheten av og påvirkningen til produksjonsstøtte.
- *Betydningen av portvoktere endres.* Viktigheten til institusjonaliserte portvoktere, som forlag, plateselskap, tidsskriftredaktører osv, som gjerne vurderes som garantister for kvalitet, blir mindre. Dermed blir også betydningen til bl.a. offentlige innkjøpsordninger mindre.
- *Kulturarvsinstitusjonenes betydning endres.* Kulturarvsinstitusjoners rolle endres på uforutsigbare måter. Bibliotek er potensielt nøkkelinstitusjoner i denne prosessen, men de kan like gjerne møte stadig større utfordringer for å legitimere sin eksistens.
- *Mindre påvirkning på distribusjon.* Offentlig kulturpolitikk får mindre påvirkning på kanaler for og innhold i kulturell distribusjon. Dette vises blant annet i de paradokser som ligger i institusjonalisert digital distribusjon: Er det behov for at offentlige institusjoner distribuerer digital kultur, som i e-bøker og musikkfiler?
- *Nye forbruksmønstre.* I stedet for at massiv tilgang til kultur fører til spredning i forbruksmønstre, er det like sannsynlig at vi ser økende avstand mellom et generelt, gjennomsnittlig kulturforbruk og bruk av smal, legitim kultur. Det finnes flere hypoteser, f.eks. sammenfattet i begrepet *paradox of choice*, (cf. Schwartz 2004, Healy 2001), som antyder at et økende antall muligheter fører til smalere, likere valg. Det iboende paradokset er med andre ord hvorvidt økte valgmuligheter fører til smalere fremfor bredere kulturelle forbruksmønstre.
- *Endret skille mellom profesjonell/amatør.* En rekke kulturpolitiske tiltak bygger på at det er mulig å skille mellom profesjonell og amatør. I en digitalisert kultursektor er dette langt vanskeligere. Amatørens inntog har også blitt omfattet med både stor demokratisk optimisme og senere en tydeligere pessimisme (jf. Keen 2007).
- *Måling av og statistikk for kulturbruk endres.* En tilsynelatende prosaisk, men potensielt svært betydningsfull utfordring, er hvordan digital kulturbruk *måles*. En kulturpolitikk som i økende grad fokuserer på målbarhet, statistikk m.m., vil møte noen dilemmaer når kulturbruken løsrives fra institusjon, plattform og medium, og i tillegg er en del av hverdagslig *multitasking*.

Og hva så?

Hvilke konklusjoner kan man så trekke fra denne kortfattede gjennomgangen av utvalgte utfordringer? Jeg skal oppsummere det jeg mener er det viktigste i fire punkter.

1. Kulturpolitikken reflekterer i begrenset grad digitale utfordringer

Den offentlige kulturpolitikken, både i Norge og Norden, har i begrenset grad reflektert de genuine utfordringene som ligger i en digital kultur- og medierevolusjon. Det er også mulig å mene at heller ikke de politiske prosesser, dokumenter og strategier som kommer på dette området har hatt et helhetlig eller overgripende perspektiv.

2. Kulturpolitikk på det digitale området og diskusjonen om denne har vært *sektorisert*.

I dette ligger at verken relevante politisk tiltakene eller løpende debatt har hatt evnen til å se sammenhenger, vurdere ting på tvers – med andre ord, vært preget av konvergens på samme måte som det digitale kulturfeltet er preget av konvergens. Selv om nasjonale digitale handlingsplaner, kulturpolitiske prosjekter, mediepolitikk m.m. i økende grad sammenfaller i tematikk, har ikke et slikt sammenfall verken påvirket den faktiske politikken eller diskusjonen av den.

3. Juridiske, teknologiske og kommersielle perspektiver har dominert.

Enkelte perspektiver, særlig juridiske, teknologiske og kommersielle (og gjerne en blanding av de to perspektivene), har tidvis dominert diskusjonen om digital kultur. Eksempler: forretningsmodeller, synkende eller stigende inntekter, regulering av nettrafikk, teknologiske begrensninger for bruk av digitale kulturuttrykk (DRM, kopikontroll, proprietære formater)

4. Behov for uavhengig kunnskapsutvikling – behov for ny kunnskap.

Det er et stort behov for en uavhengig kunnskapsutvikling på dette området, som ikke er knyttet opp til kommersielle, bransjemessige eller politiske interesser. Det er også behov for kunnskap som vi ikke sitter inne med pr. i dag. De følgende temaene er noen av de som fortjener et oppdatert kunnskapsgrunnlag:

- Kulturøkonomi i det digitale feltet
- Internordisk eksport/import av kultur
- Kulturpolitisk rettsliggjøring i de nordiske land – en sammenligning
- Europeisk kulturpolitikk - i dialog eller konflikt med nordisk kulturpolitikk?
- Maktforskyvninger i kulturpolitikken – mellom offentlige aktører, private aktører, sivilsamfunn og forbruker/borger.
- Levekår for kunstnere i det digitale
- Digital kunst- og kulturformidling
- Kulturpolitisk ideologi og praksis i en digital verden
- Interessefri vurdering av digital infrastruktur for kunst og kultur (mangelvare)
- Digital kultur og digital næring?
- Det digitale og det regionale

For så å vende tilbake til den relevante strategien – Det digitale Norden – hvordan kan denne refortolkes i lys av punktene i dette innlegget? Hvordan kan vi få dekket kunnskapsbehov som de nevnte? La oss først repetere avsnittet fra Nordisk ministerråds strategidokument:

Digitaliseringen innebærer store muligheter for Norden i en stadig mer globalisert verden. Den fører med seg muligheter for felles opplevelser – kulturelle og språklige - og kan på den måten fremme nordisk samhold. Det nordiske kultursamarbeidet skal utnytte ny teknologi i arbeidet med å verne om **ytrings- og pressefriheten** og sikre **tilgangen** og **kjennskapen** til nordisk kunst og kultur. Digital formidling er en viktig del av arbeidet for å **demokratisere tilgangen** til kulturtilbud. **Den nordiske opphavsrettsmodellen** skal utvikles på demokratisk grunnlag, og **nordisk allmenn-**

kringkasting og kvalitetsfilm skal gis de beste forutsetninger, slik at et bredt nordisk tilbud blir tilgjengelig for alle. **Fortsatt forskning på området og økt mediekunnskap** skal styrke fremtidige muligheter for innbyggerne i Norden.

Vi kan sette denne strategien opp mot det knippet med utfordringer som jeg har vært innom i dette innlegget. I den ti år gamle analysen av den nordiske modellen (Duelund 2004), ble fem nøkkelbegreper knyttet til hvordan utfordringene kunne løses: individuell vs. kollektiv kulturpolitikk; den nordiske armlengdesmodell, den nordiske avtalerett og kollektive avtalelisenser, forpliktende nordisk samarbeid og kulturpolitikk og opphavsrett, samt komparativ kulturpolitisk forskning.

Flere av disse er fremdeles gyldige og mulige verktøy, men de må måles opp på nytt, vurderes i lys av den utviklingen som har skjedd i løpet av de ti årene siden utfordringene og løsningene opprinnelig ble formulert, samt, ikke minst, fylles med konkret innhold. Og alle løsninger må ta utgangspunkt i fellesnordiske særtrekk og fellesnordiske behov. Den konvergensen – den tverrfagligheten – som preger det digitale Norden, bør også prege både det faglige og det politiske samarbeidet om disse spørsmålene.

3. Paneldiskusjonen

Ledet av Reidar Gjersvik, avdelingsdirektør, Laboratorium, Norsk kulturråd.

Deltagere: Katriina Soini, Njördur Sigurjónsson, Antti-Ville Kärjä, Jenny Johannisson, Trine Bille, Sigbjørn Hjelmbrække, Mats Trondman, Sigrid Røyseng, Ole Marius Hylland, Nanna Kann-Christensen, Anna Enemark (NMRs sekretariat) og Mikael Schultz (EK-K).

Gjersvik: Innlederne har problematisert de fem temaene fra strategien. Forskningen skal både være kritisk og konstruktiv, det har vi fått eksempler på i løpet av dagen gjennom f.eks. dekonstruksjon av begreper. Nå vil jeg spørre samtlige: *Hva tenker du er det viktigste tema det trengs mer kunnskap om i nordisk kultursamarbeid?*

Mikael Schultz: Forskningen må fortsette å være fri, oppdragsforskningen må skilles ut. Vi har sett at feltet er veldig komplekst, det viktigste må være å nyttiggjøre den forskningen som finnes. Hvordan brukes forskning i kulturpolitikken? Gapet mellom politikk, forskning og forvaltning må minimeres, sammenhengene mellom disse områdene må synliggjøres. Forskning må sammenfattes med tanke på politiske beslutninger. Spørsmålet er hvordan forskning bedre kan rettes mot politikere?

Anna Enemark: Siste bestilling fra oss var en evaluering av det nordiske kultursamarbeidet utført av Telemarksforskning. Det var ikke alltid politikerne valgte å følge rådene i evalueringen, men det var bra å ha evalueringen i ryggen. Jeg mener også vi må spørre hva NordForsk skal brukes til; Det er for lite kulturforskning i NordForsk! Vi må derfor spørre oss hvordan vi kan få økt innflytelse på programsatsningene der.

Katriina Soini: Jeg mener det må forskes mer på kultur som en grunnleggende dimensjon ved andre disipliner. Jeg mener vi må få mer kunnskap om koplingen mellom kultur og andre samsomsråder.

Antti-Ville Kärjä: Jeg mener det vil være interessant i større grad tilnærme seg kultur som en materialitet. Dermed blir Soini's forskningsfelt aktuelt, det er flere grunner til å i større grad gå i en kulturøkologisk retning, ikke bare se på økonomisk holdbarhet, men også bærekraft.

Trine Bille: Jeg er enig i at politikerne i større grad bør forholde seg til forskningen som allerede foreligger. Denne har jo blant annet vist at det er få *økonomiske* argumenter for å investere i kultur. Nettopp derfor bør det forskes mer på hva vi faktisk investerer i når vi investerer i kultur. Og i kjølevannet av det: det bør forskes på kulturens betydning i den nordiske virkelighetsoppfatning. Jeg mener det bør igangsettes et større fellesnordisk forskningsprosjekt som med ulike perspektiver sier noe om kulturens betydning i Norden.

Mats Trondman: Jeg er helt enig med Trine Bille, et slikt prosjekt ville være relevant nesten uansett styresett. Dette ville gi ny kunnskap og også systematisert deler av den forskningen som allerede finnes. Jeg vil også peke på den svenske *Myndigheten for kulturanalys*, denne samler forskningen på ett sted og representerer en kunnskapsbank. Dette har vært en vellykket satsning i Sverige. Her finnes også fri forskning. Dette er en modell som kanskje kan være aktuell for andre land, eller som et nordisk fellesorgan.

Ole Marius Hylland: Enig i det som er sagt at det ligger et stort potensiale i å nyttiggjøre og systematisere forskning som allerede foreligger. Er det slik at teknologi, jus og økonomi har overtatt store områder av kulturpolitikken? Eller er denne tesen overdrevet? NordForsk bør bli en aktør i et evt. Norsk kulturforskningscenter, fordi det er, som flere har påpekt, av stor interesse å få i gang et fellesnordisk forskningsprogram om kultur.

Anna Enemark: Jeg støtter Bille: Det trengs mer forskning om nordisk kultur og denne bør systematiseres gjennom et eget prosjekt/ program. I Nordisk ministerråd er kultur den største seksjonen. Dette må legitimeres. Vi har behov for å dokumentere hvilken nytte investering i kultur har. Skaper kultur nordisk identitet?

Jenny Johannisson: Det er også ett annet argument for å satse på et fellesnordisk forskningsprogram, som jeg mener vi absolutt trenger. Ved å samarbeide i Norden står vi sterkere internasjonalt. Det vil være lettere for fellesnordiske prosjekter å nå opp i for eksempel EU-finansierte forskningsprogram. Jeg vil også mene at vi trenger mer kunnskap om selve politikken. Hvor er mangfoldet av ulike politiske modeller? Vi snakker mye om kultur, men lite om politikk, altså forskning på ulike politiske modeller. Vi trenger å studere konkrete kulturpolitiske modeller, det kan gjøres gjennom studier av det lokale og regionale.

Mikael Schultz: Jeg støtter også et nordisk forskningsprosjekt om kultur og kulturpolitikk. Det er også relevant å se nærmere på retorikken og diskursen, denne endres og stagneres med ulike begrep. Hvorfor skjer dette? Hva er det som gjør at cultural diversity er overalt på 90-tallet, mens interkulturalitet plutselig overtar. Hva er det som gjør at noen begrep blir så dominerende for så å forsvinne?

Nanna Kann-Christensen: Siden miljøet er lite, reproduseres forskningen. Nordiske nettverksmøter bør inngå i den nordiske kulturpolitikkonferansen.

Sigrud Røyseng: Et nordisk forskningsprogram vil være fruktbart. Som flere har vært inne på, mener jeg det vil være interessant å undersøke ytterligere dette med kulturell verdi. På hvilken måte finnes verdi i kultur? Dessuten er dette med en nordisk kultur i seg selv interessant, vi er på jakt etter nye kulturer utenfor det nasjonale.

Referanser

- Berge, Ola og Per Mangset (2011): *Nytt nordisk kultursamarbeid. Evaluering av reformen av nordisk kultursamarbeid 2007-2009*. TF-rapport nr. 285.
- Bjørkås, Svein (1998): *Det muliges kunst. Arbeidsvilkår blant utøvende frilanskunstnere*. Oslo: Norsk kulturråd.
- Chartrand, H. H. and C. McCaughey (1989): "The Arm's Length Principle and the Arts: An International Perspective – Past, Present and Future". In: M. C. Cummings and J. M. D. Schuster (eds.): *Who's to Pay for the Arts? The International Search for Models of Arts Support*. USA: ACA Books.
- Chiu, R. (2004): *Socio-cultural sustainability of housing: a conceptual exploration*. *Housing, Theory and Society* 21, 2: 65-76.
- Cummings, M. C. and R. S. Katz (eds.) (1987): *The Patron State: government and the Arts in Europe, North America, and Japan*. New York: Oxford University Press.
- Dobson, A. (1996): *Environmental Sustainabilities: an analysis and a typology*. *Environmental Politics* 5, 401-428.
- Duelund, P. (ed.) (2003): *The Nordic cultural model*. København: Nordisk kulturinstitutt.
- Duelund, P. (2009): "Til hvilken nytte? Nordisk kultursamarbeid 1972-2009". I: *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift*, Vol. 12, No. 1 ½, 2009, s. 8-38.
- Esping-Andersen, G. (1999): *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Healy, K. (2001): "Digital Technology and Cultural Policy". The Princeton University Center for Arts and Cultural Policy Studies. Working Papers:19.
<http://www.princeton.edu/~artspol/workpap/WP19%20-%20Healy.pdf>
- Heian, M., K. Løyland og P. Mangset (2008): *Kunstneres aktivitet, arbeids- og inntektsforhold, 2006*. Bø i Telemark: Telemarksforskning (TF-rapport nr. 241).
- Heiskanen, I. (1999): *Kun taiteet ja kulttuuri kohtasivat kestävä kehityksen*. In Kangas, A. & Virkki, J. (toim.) *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*. Jyväskylän yliopisto, SoPhi. 118-139.
- Hylland, O. M., B. Kleppe og P. Mangset (2010): *Frihet og forutsigbarhet. En evaluering av basisfinansieringsordningen for fri scenekunst*. Norsk kulturråd/Fagbokforlaget.
- Keen, A. (2007): *The Cult of the Amateur: How Today's Internet Is Killing Our Culture*. New York: Currency.
- Kleppe, B., P. Mangset og S. Røyseng (2010): *Kunstnere i byråkratisk jernbur? Kunstnerisk arbeid i utøvende kunstinstitusjoner*. Bø i Telemark: Telemarksforskning (TF-rapport 262).

- Langdalen, J., C. Lund og P. Mangset (red.) (1999): *Institusjon eller prosjekt – organisering av kunstnerisk virksomhet*. Rapport fra Kulturrådets årskonferanse 1998. Norsk kulturråd, rapport nr. 14.
- Lennartsson, C. og J. Nolin (2008): *Nordiska kulturfonden. En utvärdering och omvärldsanalys 2008*. Borås: Högskolan i Borås, Centrum för kulturpolitisk forskning.
- Løyland, K. og V. Ringstad (2002): *Produksjons- og kostnadsstruktur i norske teatre*. Bø i Telemark: Telemarksforskning (TF-rapport 5).
- Mangset, P. (1995): "Kulturpolitiske modeller i Vest-Europa". I: Georg Arnestad (red.): *Kulturårboka 1995*. Oslo: Det norske samlaget.
- Mangset, P. (2004): *Mange er kalt, men få er utvalgt*. Rapport nr 215, Telemarksforskning, Bø.
- Mangset, P. (2009): "The arm's length principle and the art funding system. A comparative approach". I: Miikka Pyykkönen, Niina Simanainen and Sakarias Sokka (eds.): *What about cultural policy. Interdisciplinary perspectives on culture and politics*. Helsinki: Minerva.
- Mangset, P. (2010): Etablering av nye kulturstudier innenfor akademien. 'Cultural studies' og 'cultural policy research' - dialog eller konflikt? I: *Tidsskrift for kulturforskning*, no. 4/2010, p. 23-38.
- Mangset, P. (2012): *Demokratisering av kulturen?* Telemarksforskning, notat nr. 7/2012.
- Mangset, P., A. Kangas, D. Skot-Hansen and G. Vestheim (2008): "Editors' introduction. Nordic cultural policy". In: *The International Journal of Cultural Policy*, Vol. 14, No. 1. Special Issue: Nordic Cultural Policy.
- Mangset, P. og S. Røyseng (red.) (2009): *Kulturelt entreprenørskap*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Mulcahy, K. V. (2001): "Preface: The Social-Democratic Model of Cultural Patronage". In: *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, Vol. 31 (1), s. 3-4.
- Nordisk Ministerråd (2012): *Ett gott liv i ett hållbart Norden*. Nordisk strategi för hållbar utveckling. 12.6.2012.
- Olsen, M. H. (2009). *E-boka og innkjøpsordningene: Statusrapport og vurderinger*. Oslo: Norsk kulturråd.
- Olsen, M. H. (2011). *E-boka, Kulturrådet og støtteordninger. En oppdatering*. Oslo: Norsk kulturråd.
- Schwartz, B. (2004). *The Paradox of Choice. Why More is Less*. New York: Harper.
- Soini, K. & Birkeland, I. 2012. Exploring the scientific discourse on cultural sustainability. Manuscript under review in Geoforum.
- Soini, K. & Kangas, A. 2011. Kulttuurinen kestävyys maaseudulla. Tutkijakoulutusohjelma 2007-2010. Loppuraportti. Hållbar kultur på landsbygden. Doktoralt programme 2007-2010. Sluttrapport.

Soini, K., M. Kivitalo and A. Kangas (2012): "Exploring culture in sustainable rural development". A paper presented in the International Conference for Cultural Policy Research, Barcelona 9.-12.7.2012.

Solum, O. (2010): "The municipal cinema system in Norway and the digital turn". In: *Journal of Scandinavian Cinema*. (1), s. 31- 36.

Vallace, S., H.C. Perkins and J.E., Dixon (2011): *What is social sustainability? A clarification of concepts*. *Geoforum* 42, 3: 342-348.

Vassenden, A. og N.A. Bergsgard (2011): «*Et skritt tilbake?*» *En sosiologisk studie av unge norske kunstnere med innvandrerbakgrunn*. Norsk kulturråd/Fagbokforlaget.

Wollebæk, D., P. Selle og K. Strømsnes (2008): *Endringsprosesser i norsk frivillighet: En kunnskapsoversikt*. Rapport til Kultur- og kirke departementet i forbindelse med kunnskapsoppsummering knyttet til frivillighetsarbeid. Bergen: Rokkansenteret (Rapport nr. 6).

Vedlegg

Deltagerliste, seminaret.

Navn			Reprenterer
Austin	Kjell	Prosjektleder	Voksenåsen
Berge	Ola K.	Arrangør	Telemarksforskning
Bille	Trine	Kulturforsker, Copenhagen Business School	Innleder
Bjerkestrand	Arnfinn	Sakkyndiggruppernes representant	Modulen for Støtte til kunstnerresidencies
Botha	Harald	Seniorrådgiver	Nordforsk
Brun	Sølvi	Seniorrådgiver	Nordisk råds seksjon, Stortinget
Bue	Karen	Direktør	Nordisk kulturfond
Ekeberg	Jonas	Redaktør/editor	kunstkritikk.no
Enemark	Anna	Seniorrådgiver	Nordisk ministerråds sekretariat
Förster	Jan	Direktør	Finsk-Norsk Kulturinstitutt
Gjersvik	Reidar	Debattleder. Avdelingsdirektør, KulturLab	Norsk Kulturråd
Handeland	Ingrid E.	Direktør	Norsk publikumsutvikling
Hansson	Stine	Seniorrådgiver, Samfunns- og frivillighetsavdelingen	Kulturdepartementet
Hauge	Hanne Silje	Seniorrådgiver	Nordforsk
Hjelmbrekke	Sigbjørn	Kulturforsker, HiT	Kommentator
Hovind	Anders	Nestleder	Musikernes fellesorganisasjon, MFO
Hylland	Ole Marius	Forsker, Telemarksforskning	Innleder
Indahl	Grete	Seniorrådgiver Kunstavdelingen	Kulturdepartementet
Johannisson	Jenny	Forsker, Høgskolan i Borås	Kommentator
Kann-Christensen	Nanna	Forsker,	Kommentator
Kärjä	Antti-Ville	Forsker, Universitetet i Helsinki	Innleder
Køhn	Sigrid	rådgiver	NMR EK-K
Løkka	Nanna	forskningskoordinator	Høgskolen i Telemark
Mortvedt	Hilde	Seniorrådgiver	Kulturdepartementet
Myhren	Kjell	Ekspedisjonssjef	Kulturdepartementet
Olsen	Jan Arild	Avdelingsdirektør Fag og forskning, Nasjonalbiblioteket	Nasjonalbiblioteket
Palmquist	Hanne	Direktør	Nordisk Film og TVfond
Pedersen	Sverre	Forbundsleder Norsk Filmforbund	Nordisk Kunstnerråd
Petersen	Henrik	Formand	Dansk Kunstnerråd
Røyseng	Sigrid	Forsker, BI	Kommentator
Schou-Knudsen	Jesper	Leder af kommunikationsenheden	Nordisk råd/Nordisk ministerråd
Schultz	Mikael	Funktionsansvarig EU- og internasjonell samordning	NMR EK-K, Kulturdepartementet, Sverige
Sigurjónsson	Njördur	Kulturforsker, Bifröstuniversitetet	Kommentator
Soini	Katriina	Forsker, Universitetet i Jyväskylä	Innleder
Strand Mølle	Gunhild	Seniorrådgiver	Kulturdepartementet
Söderlund	Annika	Kulturråd	NMR EK-K, Kulturdepartementet, Finland
Trondman	Mats	Forsker, Linneuniversitetet	Innleder
Vinje	Haakon O. V.	Rådgiver EØS-midlene	Norsk Kulturråd
Voetmann	Per	Direktør Kulturkontakt Nord	Kulturkontakt Nord
Vøllo	Åse	Underdirektør	NMR EK-K, Kulturdepartementet
Wiik	Sonja Helen	Sakkyndiggruppernes representant	Modulen for Mobilitetsstøtte
Ørjasæter	Kristin	Direktør	Norsk barnebokinstitutt